...онтрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 31 ЯНВАРЬ, 1987 ШУ. ★ № 14 (7360). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ПЛЕНУМ ЧIОАГГIА ТЕШАШ Я СОВЕТСКИ ОБЩЕСТВА ЭКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛЬНИ, ДУХОВНИ СФЕРАШКА ДЕШ ДОЛА ХУВЦАМАШ ДЕГIАУХАРГХИЛАРАХ. ЦОХ БОЛА ТЕШАМ БА ПАРТЕ ЧУРА А АРАХЬАРА А ЛЕНИНСКИ ПОЛИТИКА, ДIАЙОЛАЯЬ ЭРГАЛОНАШ ЧАКХЙОАХИЛГА КОММУНИСТАША, БЕРРИГАЧА СОВЕТСКИ НАХА ЧIОАГIА ХЬАЛЛАЦАР, ШИЙТТАЛАГIЧА ПЯТИЛЕТКА ПЛАНАШ КХОАЧАШЪЯРА, СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ОКТЯБРА 70 ШУ ДИЗАРА ДАХА МА ДОАГГIАРА НАКЪАДАХАРА ШЕРРА БАЬРЖА ПАТРИОТИЧЕСКИ БОЛАМ.

(КПСС ЦК Пленума соцам тIара).

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО

29 январе хиннача КПСС ЦК Политбюро заседане дийцар эргалонаш ярахи кадрови политикахи КПСС ЦК январски (1987 ш.) Пленума решенеш кхоачашъелга вIаштIехьдаккхарца дувзаденна дола керттера дешаш. Пленуме дакъа лоацараша тийнна предложенеши замечанеши бокъонца Iомаелга, КПСС ЦК Пленума соцамга хьежжа эргалонаш елга сихдаран кадрови балха боарам дикагIча оагIорахьа лакхбаран практически болх дIаболабелга тIадожадаьд КПСС ЦК секретариатан отделаштен.

Парте XXVII съезда документашкара хьадоагIаш дола хувцамаши тIатохараши юкъе а хьош, СССР профсоюзий Устава проект шерра ювцийтара ВЦСПС енна предложени хьаллаьцар Политбюрос. Де лерхIа хувцамаш тIадерзадаь да дIахо а чура профсоюзни демократи дегIаккхувлара, организованности дисциплинен чIоагIъяра, дегIаахар сихдаран эргалонаш яран дола декхараш кхоачашдеча профсоюзий члений политически къахьегамеи хьинар дегIаккхувлара.

1986 шерарча Ерригсоюзни социалистически яхьа итогаш ярах дола дош дийцар. Планови заданеши поставкаш яра договорни декхараши, халкъа эша товараш хьадара, юртбоахама культураш паччахьалкхенга йохкара планаш,* кхомбареи продукце дикал лакхъяреи заданеш мишта кхоачашъяьй хьожаш, уж итогаш еча хана керттера теркам тIабахийта безаш хилар белгалдаьккхар. Наха чубаха цIенош, больницаш, школаш, деша даха ха йоацача берий учрежденеш хьалъяра планаш кхоачашъелга хиланза дардоацаш хьалаш да.

22 — 23 январе Варшаве хиннача дунен халкъашта юкъерчеи идеологически дешаш дувцаш хиннача социалистически мехкий вежарашха йолча партей ЦК совещане итогех новкъосташа А. Н. Яковлева, А. Ф. Добрынина, В. А. Медведева баьча хоамага ла а дийгIар мога а бир Политбюрос. Москве хиннача СЭВ членаш долча мехкий вежарашха йолча партей кулгалхой балха вIашагIнхетаре оттаьча принципий ларда тIа внешнеполитически идеологически цхьана гIулакхащ леладар, царна юкъера дIа-хьа дола гIулакхаш чIоагIдар эргадаьккха тоадара совещане белгалдаьха хоадамболлаш дола де дезараш лоархIаме хилар белгалдаьккхар. Договорех карагIдаьнараш кхоачашдара яха еза мероприятеш чакхъяхар тIадиллад йоагI-йоагIача ведомствашти организацештен.

КПСС ЦК ПЛЕНУМ ЧАКХЙОАЛЛАШ 1987 ШЕРА 28 ЯНВАРЕ КПСС ЦК ГЕНЕРАЛЬНИ СЕКРЕТАРА М. С. ГОРБАЧЕВА ДАЬ КЪАМАЬЛ

Новкъостий! Вай Пленумо ший балха ден повестка керттера дош дувцар чакхдоаккх. Пленума болх дIабихьача атмосферо, чакхъяьннача дискуссе ала бокъо лу парте Централььи Комитета Пленум хьажийтен къоастаден оттадаьча дерригача дешаех укхаза массане дог-уйла цаI яр, аьнна. Из цхьоагIо формальни яцар, апрельски Пленумои КПСС XXVII съездои оттаяь стратегически курс толаме чакхъяккхарах бола Централььи Комитето бехктохкам кхетабара кIийлен тIара цхьоагIо яр.

ХIанз, пренеш чакх а яьнна вай решени тIаэца езаш долча хана, бакъахьа да аьнна хет ер хаттар — кхоачашдирий-те Пленумо коммунисташа, советски наха догдоахаши уж хьежаши хиннар? Эггара цIенхаштта болча бустамашца дистача, тахханара Пленум — из КПСС вахаре а советски общества вахаре а доккха политически маIан дола гIулакх.

Хетачох, вай ала йиш йолаш да. Пленумо дикка дIахьалхаюг парти, мохк, еррига общество эргалонаш яра наькъагIа. Цхьабакъда, Пленума лоархIам бокъонца белгалбаргба хиланза дергдоацача укх хIаманца, вайна укхаза дага мел лаьрхIар КПСС ЦК Политбюрос, союзни республикай Компартей Централььи Комитеташа, парте крайкомаша, обкомаша, райкомаша, окружкомаша, мехка ерригача партийни организацеша леррагIа уж чакхдоаккхе.

Цудухьа аз укх тайпара аргдар: Пленумо шийга дахьа дог кхоачашдергда, нагахьа санна Пленум чакхъяьлча а, вай иштта болх бой. Белггала дIахьалхашка ахар сихдара наькъа тIа далар духьа эргалонащ яра, исторически дегIаахара хIанзарча этапа оттадаьча декхараштa жоп луш йола кадрови политика эргаяьккха тоаяра фундаментальни предпосылкаш хьакхолл Пленумо.

ДIаязвеннача кховзткъен вурийттанех 34 новкъоста дакъа, лаьцача шерача дискуссе дувцилга йоацаш таро елар вайна партен паччахьалкхени балха тайп-тайпарча боарамашкарен тайптайпарча лостамашкарен эргалонаш яра дешага цIаькха а хьажа, из сенна эшаш я уйла е, эргалонаш яра процессана цIаьхха а мах бе, из юкъарчал доацаш даьча наха мах бе, из цуи фу мах бу ха.

Вайна эггара хьалха Iалаьмате лоархIаме я из факт, сона хетачох, вай из ала бокъо йолаш да, — парти, дерригa a общества унахцIена низаш эргалонаш яра тIехьа да аьнна Пленумо яь политически констатаци. ХIаьта из иштта дале, кхыбола никъ хила йиш йолаш а бац. Цу тIа соцае еза эргалонаш яр эшаш да е дац яха дискусси. Со бокъонца цхьан дагара ва эргалонаш яр — из цхьа моллагIйола идея хинна Iац, эргалонаш — из реальность я яхаш укхаза къамал даьча Д. К. Моторнеца.

Советски наха эргалонаш ярца ювзар шоай вахара планаш, мехка кхелаш, цун дунен халкъашта юкъера сийи махи. ТIаккха вай цхьаккха мело е йиш йий из чакхйоаккхача? Яц, новкъостий!

ХIаа, эргалонаш яр — из хIанзле а долаш дар. Вай хIанч къаьггагIа а кIоаргагIа а кхетаду, мохк чура дегIабарга хьежача, арахьарча хьалашка, дунен тIарча хьалашка хьежача, мохк социально-экономически дегIабоалабар вай декхар долга. Цхьабакъда, дIахьалхашка ахар сихдар хургдац. общество керда ца яьккхача, из санна общество кердаллар хургдац цун вахара ерригача сферашка эргалонаш ца йича. Къаьнача наькъашца керда декхараш кхоачашду лургдац. тахан этта исторически масштаб йола декхараш хIаьта а.

Эргалонаш яр — шаьрача новкъа гIолла безама дIахьа ахар дац. Из — урхе, цхьайолча хана саг ца кхаьчача моттигашка йода урхе. ЦК Пленумо кхы цIаьхаза а хьагойтача бесса къоастаданза дола гIулакхаш дукха Iайннад вай обществе. Iалаьмате боккха творчески низн геттара хьинаре къовсами эшаргба эргалонаш яра сийлахь-доккха гIулакх, вай халкъо дIадеххача бесса, вай дахача хано дIадеххача бесса, кхоачача кхаччалца дIадига.

Вай никъ дIаболабеш мара дац. Из нийсса белгалдаккха деза ЦК Пленуме, хIана аьлча вай дола моттиг йовзаш хилча, дIахо фу де дезеи мишта болх бе безеи кхетаргда вай. Нагахьа санна цхьаволчоа ше эргалонаш чакх а яьха, кердача наькъа ваьннав аьнна хете, цунна дагадохийта деза, вай хIанз а эргалонаш е дIа мара доладеннадац, аьнна. Эггара керттердар хьалхашкахьа да. Из — парте Централььи Комитета Пленума лоархIаме вывод.

Эргалонаш еча, йоаржаеча хана цар мах белга сов тIехдаха дагIац вай. ЦаI мара йоацача чIоагIача кIийлен тIа — бакъдолчун тIа латта деза. Вайна карагIдаьннарий боагIачул дукхагIа мах бича хIалакъхургда гIулакх, бакъда, вокх оагIорахьара а чIоагIа белгалдаккха безам ба са цхьаькха а: эргалонаш еча кIезиг-дукха дIахьалхашка дахар а, кхыметтел опыта, лоадам бац аьнна хетар а ца зувш дита йиш яц. Цо а кхы кIезигагIа де дергдац.. Эггара хьалха из хила йиш йолаш дац е хIамаш бахьан долаш а.

Вай политически линн хоадам боллаш къестаеш белгалйоаккхаш, воашта хьалхашка оттадаь де лерхIараш кхоачашдара наькъаш лехаш хIанз мара гIулакхаш дIадоладеш дац вай. Эргалонаш яра механизм а средстваш а болх бе дIайолаеш мара дац вай, хьалхара гIа мара бац болх дIаболабара а цох пайда балара а баьккхар. Бакъда, 1986 шера итогашка хьежача вайна гу дIахьалхашка дахалга.

Мичара доагIа из? Из хьахиннад эргалонаш елга, дегIаахар сихделга вай халкъо хьаллацарах.

Из бIарга ца гуш, цхьаккха а хIама ца хилча санна, е хулаш ца латташ санна Iе йиш йий вай. Революционни дешаш кхувсар а воацаш, перспектива хьае, дIахьалхашка ахара хIара гIа терхал а беш, керда, кхы а шерагIа гIа баккхара йолча коггIортолга цхьаькха цхьа моттиг лахара цунах пайда а эцаш, баьхкачеи тIехьашка баргбоацачен къовсамга халкъ а парти а гIоттае ховр ва революционер. Халача, бакъда ерригача обществана, хIара дезала, хIара сага тIехдика хьалаш дергдолча хувцамашта, гIулакхашта тIехьа лоаттабеча къовсама ше тIахьехилга кхетадарах, шийн халкъа интуицеца из тIалацарах вай халкъа тахан ЦК Пленуме партийни баркал ала декхарийла да вай. Советски нах тийшаб вайх, цар парти хьаллаьцай. Гой, цудухьа иштта лоархIаме да вайна 1986 шера хинна позитивни хувцамаш. Уж лоархIаме да парте политика, цун сихдара никъ вай халкъо боккхача низаца хьаллоацаш хилар цар хьагойтандаь.

Са белгалъяха безам ба Пленуме йийца цхьаькха цхьаццайола моттигаш. Сона хетаргахьа, нийса да эггара лоархIамегIа а лаьрхIа советски обществана цIенхаштта, кIоаргга демократизаци яра тема Политбюро доклада тIа хьалхарча плана тIа яккхар.

Из, новкъостий, цун боккхагIа бола низ — халкъ эргалонаш яра юкъедоаладергдола рычаг я. Нагахьа санна вай из ца дой, дегIаухилга сихдара декхар кхоачашдергдац вай, эргалонаш Iалашъергьяц, уж вIалла хургьяц.

Вокх оагIорахьара, демократи дегIайоалаярца, меттахьа яккхарца, цун низ хьагучабаккхарца вай хьаю дIадахачун гIалаташ кхы ца хилийтара йола тешаме гаранти. Бакъда гIулакх духхьал цунах лаьтта Iац.

Демократи вайна фо санна эш. Нагахьа санна вай цунах ца кхете, нагахьа санна кхете а, из дегIаяра, дIахьалхашка ахара, мехка къахьегамхой эргалоний процессана шерра юкъебоалабара реальни цIенхаштта гIа ца боаккхе, садукъаргда вай политика, садукъаргда эргалоний, новкъостий!

Цох латт вай керттера дагадар. Политбюро берригa членаш санна — хIаьта тхо хIара перерыве дагадоалаш хилар Пленум мишта дIайода дувцаш — со чIоагIа раьза ва дегIаухилга сихдара де лерхIараш кхоачашдара тIехь хIанзарча этапе КПСС балха эггара лоархIамера лостамаш ЦК Пленумо дизза хьаллоацаш хилара.

Коммунистически парти чIоагIа тIехьа я халкъа долла хIама дIаховш хилара. Гласность, критикеи самокритикеи, дукхача наьха тIахьожам — из советски общество унахцIена дегIаахара гаранти я. Халкъа уж езаш хилча, тIаккха уж массанена а эшаш я. КПСС доал деш йола парти хиларах из кхы а боккхагIа лоархIам болаш да. Из хьашт долаш я долаш дар нахага дIахайта, критикеи самокритикеи е, хIана аьлча из КПСС лерттIа болх бара реальни тешамеи формаш я. Уж парти гIалаташ дувргдоацаш лорае могаргдола средстваш я. Цу гIалатех хьахиннар вайна массанена а довзаш да.

Тахан Пленуме вай массане а цхьа вывод ю — вайна деза гласность хилар, вайна эш критикеи самокритикеи социалистически демократе эффективни формаш уж хиларах тарра. Вай паччахьалкхене — болхлойн ахархойн паччахьалкхене — доллача хIаманца гIулакх да халкъа, хIана аьлча из цун паччахьалкхе я. Из декхарийла да долла хIама довзаш хила а долла хIама кхетадеш дувца а. Уж дешаш, шоана ховш ма хиллара, В. И. Ленина аьннад.

Халкъа эш дерригa бакъдар. Цунца дувзаденна са безам бар «Искра» редакцача парте — дукхагIа ра ленински позиции дагайохийта. «Мадарра аьлча, сектантски кружковщина тенденцеш хьадда цIайоахача, — **нахаца** чIоагIало лувцача парте — **дукхагIа сердал, дерригa** ховш хийла парти, яха лозунг хьадда хьалхашка оттаде деза ха кхаьчай». — яздаьд В. И. Ленина. ЦIаккха ца хиннача тайпара дукха эш вайна хIанз сердал партии халкъи долла хIама ховш хилара, юха а вар кхетаргйола баьде саьнаш ца хилийтара, хIаьта вай хьадда къовсам лоаттош мел дар хIанз а гаьна да кхоачашхилара. Цудухьа — сердал дукхагIа!

Нагахьа санна хиннар нахага дIадовзийтарах, демократически процессах шийна пайда эца, обществана духьала гIулакхаш де. долаш дар Iаьрждергдола хIама де моллагIа цаI гIорте, пох лоархIалургдац вай иштта низ бола парти, социализма идеяшта, шийн Даьхенна тешаме патриотически халкъ хилча?

Се ваха хиннача анализ еш айса зийначох дагавала безам ба са. Хьалха каст-каста хьалхарча плане бувлар демагогаш, шоай «майрал» хьа а хьувкхаш. Керттерча даькъе из яр: мича хьеж начальникаш, къаьстта Москва? яха демагоги. ХIаьта хIанз ситуаци кхыяр я. Аз из доаладу итташ долча вIашагIкхетарашкара. ХIанз духхьал, кхыметтел вIалла дагa йоацача аудиторешкен моттигашкен, оалаш ма хиллара, вIалла кийчъенна йоацача аудиторешка къамаьл де увтт гIулакхах кхеташ бола, цIенхашттара нах. Цар гIулакхаца хьалхашка увттаду дешаш, кхетадеш доацар хоатт, из е вож дош мишта къоастаде деза доашх.

Духхьал: долаш дар нахага дIахайтарен демократен хьало йиш хилийтай болхлой классаген ахархошкен, вай интеллигенцега, дерригача унахцIенача низашка корта лаккха хьалъайбе. Хьагучавоал демагог — цар шоаш Iо а хоаву из. Сона гуш из дукказа а хиннад. Наха массаза а къоастадергда дерригa дешаш.

Гласность, критикеи самокритикеи вайна ца хилча яргйоацаш я. Уж вахара социалистически хьисапа эггара лоархIаме белгалонаш я. Нагахьа санна моллагIчоа из дIаяхача ханарча кхоачамбоацараштa критика яра мара вайна эшаш аьнна хете, из чIоаггIа гIалат вувл. Эггара керттера дар латт гласность, критикеи самокритикеи, демократи вай дIахьалхашка дахара, геттара доккхий декхараш къоастадара эшаш хиларах. Халкъо хьинаре дакъа ца лоацаш вай уж декхараш къоастадергдац. Гой цудухьа деза вайна из дерригa а.

Нагахьа санна иштача хьале болх бе атта дац яхачоа са безам ба яржаш йолча демократе хьалашка болх бе Iомале, аьнна ялх бутт хьалха айса даь хьехар дагадохийта. Хьадувла дерригаш а Iомалургда вай!

Кепайоазув декхарийла да мехка гласность хьаллаца, вай халкъа информаци тела. Бакъда из декхарийла да ше бехктохкаме а лоархIаш из де — иштта де дезар дувца вай. Сенсацешка ма кхувда. «кхерза факташ» ма леха. Эргалонаш еча хьинаре дакъа лоацаш из хиларах тарра еза вайна пресса!

Болх дика гIулакхаш совдоахаш бе беза вай. ХIанзле а дукха дийцад аьнна замечанеш йир, къамаьлаш дир укхаза дуккхача новкъосташа.

Из массанена а доагIаш да, цунца цхьана прессана а. ХIанз вайна дерригa а лоархIаме да, позитивни, конструктивни дар, из кийчдалара хьаэцар, ерригача партега, дерригача халкъага дIакхачийтар, эргалонаш хулача хьалашка керда дIадоладеннача гIулакхех пайда эцар. Укхаза а эш долаш дар нахага чIоаггIа дIахайтари дерригa дикагIдар дIадовзийтари.

ЦК январски Пленумагара дIайолаю вай — кхы а цхьа этап дагалувцаш да вай аьнна, сайх бехк баккхар лац сона — хIаьта а хIанз дIайолаю вай эргалонаш яра болх беш дIахьалхашка довлара керда этап. Аз доашхаргда из иштта, эттача хьала анализ яьй, политически никъ къоастабьб, из никъ чакхбаккхара керттера решенеш тIайийцай. ХIанз гIулакхаш, гIулакхаш да эшараш.

Вай политиках, эргалонех паха дувцаргда — гаьнагIа ме доал цIенхашттагIа а миллионаш болча наьха къахьегамен вахарен хьалаш практически тоадеш холуш хьахиннарашка хьежача: производство мел нийсагIа вIаштIехьяьккхай, къахьегамах луш дар мел нийсагIа да, нах чубаха цIенош мел сихагIа хьалду, торговли, бытовой гIулакх, городской транспорта, поликлиникий, больницай болх мел дикагIа тоабеннаб, партийни организаце, къахьегача коллективе нравственни климат мел цIенагIа хиннай.

Цхьан дешаца аьлча, вай, коммунисташа, вахарера хIара дийнахьарча эзараш, эзараш йолча факташна дIахьокха деза вай политикен эргалонаш вахаре эшаш хиларен нийса долга. Цо кадрашкара къаьстта дукха дIадех, практически хьокхамаш дахара парна никъ хьех. Цудухьа хIанз доклада тIа ма аллара, балх кхы а чIоагIагIа низ тIабахийтар, хьадер сихагIа дир, массане хьинаре къахьегар чIоагIа лоархIаме да.

Къаьстта белгалбаккха безам бар юбилейни 1987 шера вай къестадеча декхарий лоархIам. Вай кхоачашде деза декхараш масштабашкеи рубежашкеи диллача геттара доккхий да. Уж къаьстта лоархIаме да доал дара керда методаш караерзаеча хана, ерригa экономика, цун дукхагIдола доакъой доал дара кердача принципашка доалача хана.

Эргалонаш, новкъостий, сийлахь - йоккха школа я. Цо чоалхане декхараш хьалхашка оттаду. ХIаьта вай, из школа дика чакхъяккха еза. ЦIаьккха а хьалхадаккха безам бар са: гIулакхаш де деза, цIаьккха а гIулакхаш де деза — хьинаре, майра, творчески, компетентно! Из, шоана ха безам бале, хана керттера декхар да. ХIаьта из шийна доагIаш дархIа деза массане — хIара партийни организаце, хIара партийни комитето, хIара кулгалхочо, хIара коммуниста.

КПСС Централььи Комитета цIерагIа парте болча берригача новкъосташка, берригача советски нахага са ала безам бар: эргалонаш яра гIулакх, общество революционни кердаяккхара гIулакх, мехка кхел халкъа бе йоал, аьнна. ХIаьта из кхел — вай юкъарча къахьегамца, вай хьаькъалца, вай эхь-эздалаца хьаьча беса хургья.

Эргалонаш — из хIара дог-уйла цIена долча сага, хIара патриота къовсама хьалхара лини я. ГIулакхаш массанена а тоъаргда, хIаьта бе беза никъ, бIаьха ба.

Вай чIоагIа да XXVII съезда решенеш кхоачашъегIертарца. Вай советски общества дика керда хьал хьаде гIертаргда. Вай тешаш да — эргалонаш яра гIулакх юхадаргдоацаш хиларах.

ЦК членаша Ерригсоюзни партийни конференци чакхъяккхара раьза хилар. Партена цу тайпа конференци — эггара йоккхагIйола политически событи. Аз кхетадечох пренешка дакъа ца лаьцараш а Политбюрос Пленуме оттаьча цу предложенена раьза ба.

Вайна, новкъостий, историцара дагайоагIа доккхий хувцамаш хулача этапашка керда наькъаши хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара средстваши хьахьокха новкъостал деш, тактически доазошта гаьнна тIехъювлаш йола проблемаш къестаеш хинна конференцеш.

Тхона нийса хет, цудухьа аз шо хьажийта оттаду. Политбюрос гаргарча цхьан ЦК Пленуме конференци чакхъяккхара ханахи порядкахи йола предложени кийчъяра хьакъехьара дош. Тхона хетачох, партийни конференце отчетно - хоржамий кампанешта, дика хIама хургда, парте балха, эргалонаш еча цун ерригача организацешта керда импульс лургья.

Лоацца аьлча, иштта да парте Централььи Комитета Пленуме хинна дискусси чакхйоалаш са ала безам хиннар.

Пленума балха юкъе хьинаре дакъа лацарах шоана массанена баркал ала а, иштта вай юкъара гIулакхаш кхоачашдеча доккхий толамаш дахар ловш цун доакъашхошта ловца баккха а безам ба са.

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ПЛЕНУМА СОЦАМ

ЭРГАЛОНЕХИ ПАРТЕ КАДРОВИ ПОЛИТИКАХИ

«Эргалонехи парте кадрови политикахи» КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева яьча докладага ла а дийгIа, йийца а йийца, Советски Союза Коммунистически парте Централььи Комитета Пленумо йизза могаю апрельски (1985 ш) Пленумал хьалхарча юкъагIа советски обществе эттача хьала анализа кIийлен тIа КПСС ЦК Политбюрос яь политически практически выводаш, эргалонаш еш дечуни парте XXVII съезда решенеш кхоачашъяра хьалхарча итогийн принципиальни оценка, хIаьта шитта ерригача партийни, паччахьалкхени общественни организацеша кхоачашде деза ЦК Политбюрос оттадаь КПСС хIанзарча кадрови политика декхараш а.

I.

КПСС Централььи Комитето белгалдоаккх социально-экономически дегIаухилга сихдара, вай общества вахара ерригa оагIонаш дикагIа хувцара парте оттабаьи советски халкъо хьаллаьцан стратегически никъ нийса а вахаре хиланза баргбоацаш а болга ЦК апрельски (1985 ш.) Пленумали КПСС XXVII съездали тIехьагIарча хано чIоагIбеш хилар.

Сийлахь - боккха Октябрь котбаьнначул тIехьагIа дукха хIама ца эшпаш 70 шера социализм хьалъеш советски халкъо баьча новкъа карагIдаьнараш геттара доккхийн шеко йоацаши да. Бакъда цу толамаша къайлакхахьа дагIац 70—80 шераш вIашка кхоачача хана мохк дIахьалхашка ахара темпаш йоае болабенна хилар. Экономике, социальнии духовни сферашка халонаши къоастаянза йола проблемаши хьаIа йолаелар. хьахилар цхьан метте латтен кхыйола социализмана хийреи явленеш. Парте, цун КПСС ЦК кадраша геттара боккха болх беш, мехка кулгалхошта бизза бовза маганзар лакхлуш йолча негативни тенденцей кхерам, уж дIаяхара нийса никъ лаца хьалхашка этта социально - экономически дешаш къоастадар, беча Iоткъамо теоретически уйла дегIайоалаяра, дегIайоагIача социализма лелача низийн вIашдухьаленийн диалектика тахкара бу теркам мелбалийтар. ЦIенхашттара кхоачамбоацараш хьаIайр социалистически демократе балха тIа, планироване практике, доал дара стилеи методашкеи. Дуккхача партийни организацешта маганзар принципиальни позицеш тIа латта, боагIаш бола теркам банзар партийни вахара ленински принципаши нормаши лелаяра, хоадам боллаш къовсам лоаттабанзар негативни явленешца, дисциплина мелъяларца, корта бохабу малар мелилга, даржарца, къоалаш дарца, кхааш ийдарца. Массаза я тохацар ма йоаггIара хIама ведомственностан местничестванеи, националистически гIулакхашта.

(ДIахододер 2-ча оагIо тIа).

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ПЛЕНУМА СОЦАМ

ЭРГАЛОНЕХИ ПАРТЕ КАДРОВИ ПОЛИТИКАХИ

(ДIахододар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Пленумо белгалдоаккхинттача хьале эргалонаш яра никъ лаца, цунна керте отта, сеца латтара явленеш хьадда дIаяхара, мохк, социально - экономически дегIаухилга сихдара тешшаме а действенни а механизм хьаяра тIаберзабаь ма дарра аьлча революционни болх вIаштIехьбаккха парте низ кхачари къонахчал хилари. Эргалонаш ярал совгIа, кхыбола цхьаккха никъ бац вай. юхадовла йиш а моттиг а яц.

Эргалонаша бухсоццаш делерхIар да вай общества вахара дерригa оагIонаш керда яхар. общественни организаце эггара вай ханара формаш социализмага кхачийтар, социалистически строя творчески потенциал ма могга гучаяккхар. Вахара кIоаргача тIоанашка а кхоачаш. ерригача фронте дIа а яржаш. эргалонаша тIехь-тIехьа йоккхагIа воздействи ю мехкарча хьала, керда дика белгалонаш каракхоачийт.

Еррига политически итог латт советски общества вахаре белгала хувцамаш хулаш, позитивни тенденцешка низ болаш, нравственни атмосфера хьахулаш хиларах. Йизза йола принципаш а йолаш тIехь-тIехьа дукхагIа чIоагIлу хиннар, бакъдар нахага дIахайтар, кхоачамбоацараш ловргдоацаш, гIулакх тоаде гIерташ хилар. Пятилетка хьалхарча шера халкъа боахам керттерча хьокхамий хьакъехьа планагIа белгалъяьхача рубежел тIехбаьлар. дIахо дIахьалхашка дахара чIоагIа кIийле хьаьй.

Цхьабакъда массанахьа а дац тIаэцаш дола гIулакхаши беш бола болхи масштабашкен хьаIайнача проблемай пралген хьежжа, ма йоаггIара эффективность йолаш а тIагIертта а кхоачашдац. Эггара хьалха эффективностеи дикалеи дакъе а долаш, Iилмеи техникеи дегIайоагIача социальни сферерча цхьадолча кертерча лостамашка йоккхий халонаш увтташ хул хувцамаш. Шорттига йоха а йох, ший позицеш дIа а хец дуккхача шерашка хьахиннача социально - экономически дегIаухилга сецадаьча механизмо хIанз а низи влиянии ехаяц консерватизм, инерци, къаьнара уйлаш.

КПСС ЦК Политбюрои Секретариати союзни республикаи Компартей ЦК. парте крайкомий, обкомий, окружкомий, горкомий, райкомий, партийни, паччахьалкхени общественнии организацей эггара лоархIаме декхар лоархI Пленумо эргалоний хьакъехьа дIахо а хьинаре болх бар, цун кертерча лостамашта дукхагIа низ тIабахийтар. Тахан, юххьанцарча этапе, чIоаггIа лоархIаме да реализма позицешка латтар, даь дaьннaчун объективни оценка ялар, карагIдаьннар хьалха дIаяхача хана хиннaчунца дистарал совгIа, керттера да парте оттаьчен могаьчеи планашкара дIаволавалар, хIара коммунист, хIара гражданин йIаьхача ханарча, тIагIертта, ше кхо ца веш беча балха тIаверзар. Из цаI мара боаца нийса партийни никъ ба. Цхьаккха а юкъера ца воаккхаш массане а цIена болх барах латт эргалоний толам балара тешам. ТIагIертта, гIана тIехьа гIа боаккхаш, шеко йоацаш чакхбаккха беза белгалбаь никъ. тIайийцача решенештен уж практически кхоачашъяран юкъе юкъ а ца йолийташ, деш дола хувцамаш юхадаргдоацаш Iалашде деза.

Эргалоний толам керттерча даькъе баргба вай кадраша революционни хувцамаш хиланза даргдоацаш хилар сихагIен кIоаргагIен кхетадарца, хьадда, хьинареи компетентнии гIулакхаш дарца. Уж де лерхIараш кхоачашдара оттаяь я парте хьинаре, цхьан хIамана тIаерзаяь, ленински принципий кIийлен тIара, эргалоний декхараштa ма йоаггIара йола кадрови политика. Цо хьаькха еза йизза хIанзарча хьала башхалонаш, хIанз дIахьоча ханара характери декхараши, партеи паччахьалкхени; еррига вай общественни организма еррига звенош чIоаггIа хIама хьадулургдолаш хилар. Кадрови политика я КПСС программни де лерхIараш кхоачашдара хоадам беш йола средство, общественни политически кулгалделга партега кхоачашдайта, стратегически линии оттае а толаме дIаяхьа а, халкъа хьашташта, социализм чIоагIъяреи дегIайоалареи декхараштa толаме дIаяхьа а йиш хулийта, тешаме инструмент.

II.

1. Пленумо белгалдаьккхад. мохк социально - экономически дегIаккхувлар сихдара эшар керда общественни строй из хиларах тарра, социализма йоккха таронаш ма хулла дукхагIа гучаяхари царех пайда эцари, цун экономически кIийленаш эргаьяьха тоаяр. масса оагIорахьа социалистически демократи шерьяр, халкъа самоуправлени кIоаргъяр долга. Цу кIийлен тIа мара бокъонца шербала йиш яц къахьегамхой дийна кхоллам, общественни вахара дерригa дешаш къестадеча цар ловца дакъа, сага йоакхо яра факторо ший беррига низ дIахьокхар.

Парте XXVII съезда установкаша дIа ма деххара, цу лостамагIа даьраш мога а деш, Пленума данза даргдоацаш лерхI социалистически демократи шерьяра советски политически система дегIайоалаяра таронех ма хулла дукхагIа пайда эцар, партийни, паччахьалкхен органий, общественни организацей болх бокъонца болча демократически чулоацамца Iалашбар, кадраш хоржачеи цар балха тIахьожам лоаттабечен къахьегамхоша лоаца дакъа тоъал шердергдола хьалаш вIаштIехьдахар. ТIатеIIа чакхдаккха деза устави декхаро дIа ма деххара парте юххьанцарча организацеша биззача боараме кадрови политика чакхйоаккхача хьинарегIа дакъа лоацилга.

2. Эггара хьалха теркам бу Пленумо производства сфера демократи дегIайоалаяра, къахьегама коллективий вахаре леррагIа самоуправлени къкъейоалаяра, хIара къахьегамхочунна ше бокъонца вола шийна предприяте да хетаргволе хьалаш хьадара. Цунна тIадерзадаь хила деза предприятейи объединеней къахьегама коллективий советаш хьаяр. царна а, иштта коллективий юкъарча собранешта а дуккха а производственни, социальни, кадрови дешаш къоастадеча хоадам боллаш йола полномочеш ялар.

Данза даргдоацаш лоархIалда предприятей, производствай, цехий, отделий, участкай, фермай, звеньяй кулгалхой, бригадираши мастераши хержалга юкъедахьар. Кулгалхойн специалисташи харжарен уж хувцарен конкурсни система юкъейоалаяра практика шер а е, хьалаш белгал я даха.

Кердача хьалашка лоархIаме да кулгалдара болхлой хоржаш хиларо единоначале маIан льгI ца дарал меттел, из чIоагIлуш хилар нийса кхетадар, цо лакхъю кулгалхой авторитет, цунца цхьана тIадиллача гIулакхах бола бехктокхам чIоагIбу, хIара къахьегама коллективе шоайла дIа - хьа болх хьабехаран из дикагIа байга гIертаран эшар хьаду. Единоначале хилари керттера решенеш тIаэцача коллективаша даькъа лацари органически вIашa дувзаро кIоарг а ю, шера ю демократически централизма, коллективага хьтта долаш плановни кулгалдара принцип.

Пленумо эшаш лоархI паччахьалкхен предприятех (объединенех) дола СССР Закона проект цунах кIийле а лоархIаш, могаяр, тIехьа тIайоагIача хана дерригача халкъага ювцийта из отта а еш.

3. Къахьегамхой инициативеи самодеятельности дегIайоагIача, экономиканей социальни сферанен кулгалдара демократизаци еча, бIарчча хьайийцача колхозашкен социалистически кооперацеи йолча шера ча таронех дукхагIа пайда эца беза. ЛоархIаме да колхозийн кхыйолча кооперативни организацейн уставай положенеш цIенхаштта кхоачашъелга вIаштIехьдаккхар, цу уставашка кооперативай члений хьинар дIахо а дегIадоаладе, кооператива хIара члена коллективно къахьегамцара безам айбе, цу къахьегамах хьахулачох из раьза ве аьттув лургбола хувцамаш де.

СССР Министрий Совета, йоагI - йоаггIача республикански моттигерчен органашта могадолда, юкъарчал доацаш советски наьха хьашташи гIулакхаши кхоачашдеча общественни кхачан, бытовой гIулакхаш дара, кхыйолча сферай кооперативни формаш шерагIа дIайоаржайра де деза гIулакхаш чакхдахар.

4. Юкъарча вахара, кадрови политикана демократизаци яра болча керттерча лостамех цаI ба советски хоржамий система эргаяьккха тоаяр. ЛоархIаме да Советий депутатий кандидаташ увтта а беш, бувцачара формализма элементий практика дIаяккхар, дуккхача кандидатурий хьакъехьа шийна хетар хьаала, хоржамий процессе цун ерригача стадешка эффективно дакъа лаца харжархочун йиш хургйолаш таро хилийтар.

5. Парте чура демократи шерьяр, юххьанцарча партийни организацей, конференцей, пленумий болх тоабара эффективни наькъаш лахар, массе боарамагIа йола партийни органаш хоржилга вIаштIехьдаккхара механизм эргаяьккха тоаяр. цунна дIахо демократизаци яра духьа динза даргдоацар дара КПСС ЦК Политбюрос оттадаь дола принципиальни дош хьаллоац Пленумо.

6. Пленума бокхха лоархIам болаш да аьнна хет кадрай балха «лакхера». къаьстта «лохера» лоаттабу тIахьожам чIоагIбар, кулгалдера органий болх массанена ховши наха гуш беши хиларах дола ленински хьисапе дIадехараш чакхдахар. Цу даькъе де дезар да къахьегама коллективашта, бахача наха хьалхашка хержача, балхаш тIа хьожабаьча наха хан-ханнахьа отчеташ телар Iалашделга, кулгалхоша баьча балха боаггIаш бола мах бе къахьегамхошта бокъо а луш. шоай декхаращца лоархIа ца беш бола е нийса доаца хIамаш даь бола болхлой кхыметтел балхара мукъа балийтара дешаш увттаде бокъо лулга. Кулгалдеча кадрашта балха тIахьожам лоаттабара йола нийса система хьахилийта еза, цу союзни, комсомольски конференцеех, халкъа депутатий Советий сессех, партийни, профсоюзни, комсомольски комитетий пленумех, СССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссей, союзни автономнии республикай Лакхехьарча Советий, халкъа депутатий моттигерча Советий балхах пайда а нийбеш, депутатски запросий практика леррагIа шер а еш.

Предприятешка, организацешка проверкаши инспекцеши яра хIанзара практика нийсъяра де дезараш КПСС ЦК Секретариатон СССР Министрий Совета Президиумон тIаэцилга бакъахьа лоархIалда, дувцар да, уж санна йола проверкаш гIулакха тIехьа новкъостал деш хулийталгах, царех формализмана йола кеп а ца хулийташ, Iальмате дукхача наьха гIулакхаш юкъагIа а ца доахийташ.

Партийни организацеша даим шоай бIарга Iунал кIалар ца доалийташ леладе деза паччахьалкхен органийи общественни организацейн аппаратий кулгалдеча кадрашта, специалисташта, болхлошта аттестаци яра, цар гIулакхацара квалификаци лакхъярах стимулировани яра, кадраша беча балха коллективни тIахьожам лоаттабара йоаггIаш йола форма цунах лархIа а лоархIаш.

7. Пленумо декхарийла ю ерригa партийни комитеташ а парторганизацеш а кхы тIа а де дезар де гласность шерьяра, критикеи самокритикеи дегIаккхувлара, къаьстта лохера йоагIа критика, техха долча цу герзах бизза пайда эца кхоачамбоацарашца машар хургбоацаш, даьчох тоъам баь из Iе, моллагIча тайпара дале а, социалистически нравственноста боарам тIара довлара дIадоаккхаргдола кадраш хьалкхенра. Критикаца йолча отношенс массаза а хьахьокх кадрай политически сакхетам хилар, хувцамаш де уж кийча хилар, гIулакхашца эргалонаш е могаш хилар. Парте хила йиш яц критика е йиш йоаца нах, иштта критика е бокъо йоацараш а. Критика тоIае безам болча моллагIча факташта майрра духьала отта деза, иштта ла йиш яц аьлдиташ а дувцаш цIена, хьаьнала болх беш боахка нах Iаьржбе гIертар, анонимкаш а язъеш, кхыдола тоам боаца гIулакхаш а леладеш шоашта юкъерча цатоамаш къестаде безам хилар.

8. Бокъонца йола демократи законаца йоацаш е законал лакхагIа хила йиш йоацилга теркал а деш Пленумо бокхха лоархIам бу керда законодательни акташ увтта а еш тIаэцара, советски суда лоархIам лакхбара, судахой шоай лоIамагIа хилара принцип цIенхаштта лораяра, прокурорски тIахьожам геттара чIоагIбара, следственни органий, Советски паччахьалкхен хьашташ лорадеш мел болча наькъий а средствай а болх эргабаьккха тоабара, гражданий бокъонаш а кортамукъаленаш а кхоачашъелга Iалашдара, социалистически демократи цхьаккха а хIама юкъа долаш яц фуннагIа дича а ловш хиларца, бехктокхам ца хиларца, анархеца, аьнна партена хеташ хиларцара хьадоагIаш да из. Из декхарийла я сага, коллективана а обществана а реальни гIулакхаш де, къахьегамхой инициатива дегIаккхувла, социалистически строе творчески потенциал хьаелла, законности нийсхон, вай обществе чIахцIена нравственни атмосфера чIоагIъе. Тоаде деза кулгалдеча кадрашта. берригача наха правови кхетам лулга.

9. Советски демократе социальни база леррагIа шеръяра йоакхо е, эргало еча, паччахьалкхен а общественни а вахара хIара гражданин, ветеранаш, кагирхой, беррига нах юкъеозилга динза даргдоацаш лерхI Пленумо.

ДоккхагIдолча ноахалий тешамеча кадраща оагIув а билла, массадолча доакъошка къонача перспективни болхлоша къахьегаргдолаш. опыт IоаергIолаш, чIоагIлургболаш, уж майрагIа гIулакхаштIа хьежабергболаш дола хIама де деза. Партийни организацеш декхарийла я из естественни процесс хьакъалца лелае, цунах—кердадар хьатIа ца эцаш, цхьан метте гIулакх латтилга дIадоаккхилга вай политически никъ, кулгалхой преемственность Iалашъяра хиланза даргдоаца хьал а лоархIаш. ЛоархIаме да кагирхой тешам, къахьегам, дешар, быт, салаIар вIаштIехьдоаккхача уж шоай лоIамагIа хулийтилга дегIайоалаелга гIо дарца, гIалаташтa новкъостаца критика ярца цхьана тардар. Балха тIа лакхъяра кадрай тешаме резерв кийчъяра болх овлангара тоабанза баргбоацаш ба.

Партийни, советски, профсоюзни, комсомольски органашка кулгалдеча балха тIа дукхагIа могабе беза сийдола болхлойн колхозхойн. Массе тайпара хьаллаца, лакхерча дешара заведенешка, техникумашка царга дешийтилга, царех хьакъеста а беш Iомабе беза хургбола кулгалхой. Бехктокхамерча посташ тIа дукхагIа ахийта беза парте боагIача новкъостех бола дика организатораш. Пленумо принципиально лоархIаме лерхI кхалнах общества вахара балха дерригача доакъошкен доал лара дерригача боарамашкен кулгалдеча посташ тIа балха тIа хьежабелга.

10. ЦК Пленумо теркам тIаухийт кадраща беча балха ленински къаман политика дIадехаран. мехка боахамен общественни вахара кIоарглуш йоагIача интернационализаце процесса массе оагIорахьара учет елга цIенхашттан леррагIен чакхдоахилга. Къамаша вIаши гIулакхаш леладарца дувзаденна мел дар къаьстта сомали теркон еш, партийни принципиальность йолаш вай мехкарча къамий доттагIали вошали чIоагIдара йоакхо еш леладе деза, цу даькъера негативни явленеш хоадам боллаш дIаяха, цхьаккха машар боацаш юхатоха еза национализм, шовинизм, сионизм, антисемитизм, местничество, иждевенчески уйлаш, ший къам мара ца лархIар, курал-сонтал, царна духьала увттае еза лоарзагIа ца йоалаш, бIубенна йола интернационализм.

Партийни, паччахьалкхен, боахама органашка, общественни организацешка мехка дерригa къамаши народносташи доаггIача, бесса хулга Iалашде, кулгалдеча кадрай состав мамогга бахача наьха къаман структурага хьежжа хург а йолаш. Кадраш интернациональни дег-уйла йолаш хилийтар, партийнии паччахьалкхени балха опытаца уж йIаьхийгIа яр духьа республикашкен регионашкен юкъе моттигерчен центральнии органашта юкъе кадраш дIа-юхахувцилга айхагIа леладе деза.

III.

1. Пленумо могаду дIаяхача хана партийни принципаш телхаяйтарах, кадрови политика харцахьа яхарах хьахиннараш дIадахара хьакъехьа КПСС ЦК Политбюроси Секретариатон тIайийца гIулакхаш. Керда низаш кулгалде овттар, керда декхараш низкъалдола, шоаш деча гIулакхашца сий доадаь кулгалхой хувцар эргалоний хиланза даргдоаца дакъен геттара бокхха лоархIам бола фактори хинна дIаоттай.

КПСС XXVII съезда решенешка хьежжа цIенхаштта кердаяккха йоагIа кадрови политика, бокъонца вай хано ма яххара, социально-экономически дегIаухилга сихдара къовсама керттерча лостамашца ювзаенна хилийта еза из. партийни, паччахьалкхен, боахама, общественни балха хIара звенона тIагIертта керте оттабе гIорта деза партенен халкъан тешаме бола, вай обществе дика хувцамаш хиланза даргдоацилга кIоаргга кхетаду. инерции рутинен йохае, парте никъ творчески дIабахьа могаргдола нах, бокъонца бола новатораш.

ДIаяхача ханарча урокий массе а оагIорахьара анализ яра кIийлен тIа КПСС Центральни Комитета принципиальни лоархIаме лерхI:

кадрови политика ленински хьисапе кхетаярга хьежжа массе боарамашка, КПСС ЦК-агарен правительствагарей денз, хьалхашка этта кадрови дешаш шоай ханнахьа къоастаделга, кулгалдеча кадрай состав кердаяккхара процесс хадаргIоацаш, преемственность йохаргIоацаш массаза хьалъюзилга Iалашделга;

кадраш марксистско - ленински теоретически кийчъяр, идейно - нравственни Iомаяр чIоагIделга, цар лакха политически нравственнии культура хилар дегIаухилга сихдара парте лаьцача наькъа маIан кIоаргга кхетадар, хIара участке программни де лерхIараш хIара дийнахьарча организаторски, боахамен кхетам баларен балхаца айхха дувза а партийни комитетий балха тIа, кадраш хьахоржача гучадувла технократически гIулакх тIагIертта дIадаккха а хар хьахулийтилга;

кадраш хьахоржачен хувцачен хана терко, уйла, принципиальни гIулакх дар Iалашделга, массе а моттигашка духхьал гIулакха духьа а деш. Укхаза йиш яц из гIулакх сеца латтийта а иштта кIала кIийле йоацаш, сихденна болхлой хувцийта а, администрировани, субъективизм хилийта, ше уйла яри инициативен ца ловш;

тIадиллача гIулакха кадрай бехктокхам хадданза лакхбелга, массанахьа а вIаши дIадехаш хилара, чIоагIача дисциплинаи организованностен хьал оттаделга, хIама бе-башха ца хеташ хилар хьадда дIадоаккхилга. Кадрай бокъонца еча йоакхон юкъа цхьаккха а дац хIама бе-башха ца хетарца, дерригa магийташ хиларца, дика хила гIертарца, хIиллалца;

кадрови политике демократически централизма принцип цIенхаштта лелаелга а дегIайоалаелга а, партереи паччахьалкхенерен, профсюзашкара, комсомолереи кхыча общественни организацешкареи хержача органаша шоашта еннача бокъонех бизза пайда эцаргбола, исполнительни органашта, аппарата балха тIахьожам лоаттабергбола хиланза даргдоаца политически правовии хьалаш хулийтилга;

хержача органашка бокъонца йолча коллективноста, нийсхон, дешаш кортамукъен принципиальнии дувцара хьал чIоагIделга. Кулгалхо моллагIча гIулакха тIа вале а, из цу гIулакхо хержача органа кхыча членел лакхвац, партийни нормаши принципаши цIенхаштагIа лелаяра бокхагIча бехктокхаме хилар мара дац;

партийни, паччахьалкхени общественни тIахьожама органий болх овлангара тоабара практически гIулакхаш делга, дисциплина чIоагIъяра, массе тайпа бокъонаш телхаелген зуламе хIамаш делген цIендаь дIадаккхара, аппарата болх нийса бара цар чIоагIагIа воздействи а еш.

2. Пленумо белгалдоаккх кадрай маьха, цар политически гражданский позице хоадам беш йола критерий эргалонашцара, мохк социально - экономически дегIаухилга сихдара декхараш цара отношени, уж кхоачашдара дола реальни гIулакхаш хилар. Парте гIулакха тIа лакх а бергба, хьал а лоацаргба эргалонаш яра никъ могабеш хиларал совгIа, хIама эргадаккхара хьинаре, творчески юкъе дакъа лоаца, юкъарча гIулакха беррига шоай низ дIалуш бола, толам баккха ховш бола болхлой. ГIулакхаш шийна тIайилача участке дикагIча хьал тIа даргдолаш хувца ца могар, хулаш дола хувцамаш бе-башха ца хетар, къаьнарчох тувсалур бокъо йолаш вац кулгалдара пост лаьца вагIа.

3. Эргалонаш яра процесс айхха бувзам болаш я социалистически общества нравственни лардаш, советски вахара хьисап чIоагIдарца. Мехка кхелех кIоаргга идейни тешам болаш, чIоагIа политически моральнии бехктокхам хеташ, большевизма ленински этикагIа лорзагIа ца воалаш дIавахар — уж хIанзарча хьале вай ерригача кадращкара къаьстта ира дIадехараш да. Идейно чIоагIа, партийнии паччахьалкхени дисциплина нийса лораеш, деша да волаш, бакълувш, порядочни волаш, эцалургвоацаш, доккхал ца дезаш, социалистически морала нормаш тIара мичча тайпара дале а лоарзагIа валар ловргдоацаш хилара образец хила еза царех.

ДIатарбала гIертараш, карьеристаш, конъюнктурщикаш, иштта рузкъа Iоадарца, ший боахам шербе гIортарца, корта бохабу маларащ меларца, морально цIена ца хиларца парте члена, советски кулгалхочун цIи бIехъеш мел бараш балхара дIабаха беза. Ца хаддаш къовсам лоаттабе боагIа протекционизмаца, семейственностаца, гаргалонца, вовзара - везара тIагIолла, шийна тешаме хиларах нах балха увттабарца. Партийни УставагIа, советски законагIа чIоаггIа хьадеха деза жуликаш, къоал дераш, кхааш нйдераш кIалхара баха гIертачаргара. Общественноста дIабовзийта а бувцийта а беза шоай са кхувше а вай принципаш теркал ца ераш. ЦIснача, бакълувча кулгалхочун йоакхо яр — из хIара партийни организаце эггара хьалхара декхар.

Пленумо партийни комитеташ, юххьанцара партийни организацеш декхарийла ю гIулакх дохадаь е шоаьбIехбаь бола кулгалхой бехктокхама кIалхара баха гIертара моллагIчунгара доагIе а, хьадда духьале е. Кулгалдеча болхлоша даьча зуламех дола дешаш келейно къестадар, из е вож бехктокхаме болхо балхара дIаваккхара бокъонца дола бахьанаш къайлахахьара хьакъехьа йолаш йола практика массанахьара цIенъяь дIаяккха еза. Ше даьча зуламах коммуниста эггара хьалха цуй юххьанцарча партийни организацена хьалхашка жоп дала дезаш хиларах йола КПСС Устава положени лорзагIа ца йоалийташ лорае йоагIа. Партен паччахьалкхени закон массанена — цаI, массанена йола дисциплина — цаI.

4. Эргалонаш елга кIоарггдар из эггара хьалха парте, ший, цун кадрай дерригача боарамашка—Центральни Комитетагара денз юххьанцарча партийни организацешка кхаччалца, болх эргабаккхар да, ерригача звеньяшка ленински принципаши партийни вахара нормаши леррагIа чакхъяхар да. Цунца гу Центральни Комитета хIанзарча кадрови политика маIан а керттера декхар а.

ДагадоагIаш хила деза, тахан парте, цун комитетий лостам телаш а координаци еш а бола лоархIам ерригача сферашка болх беш йолча кадрашта новкъостал дарца хьагучабоалаш хила безилга, хIанзара декхараш кхетадеш а тIадиллача гIулакхах доагIар чIоаггIа хьадехаш а хила дезилга. Хьадда дIаяха еза партийни органашка товш йоаца управленчески функцеш, кхычарна хьалхара дешаш къестаде гIертилга, советски органий, боахамен общественни организацей гIулакхаш шоаш де гIертилга. Къаьстта теркам тIабахийта беза парте ший юххьанцарча звеньяшца, къахьегама коллективашца юкъарчал доацаш бувзамаш лоаттадеча парте райкомий, горкомий, болх эргабаккхара.

ТIатеIIа вIаштIехьдаккха деза хIара партийни комитет политически кулгалдара орган ше хилара тарра бокъонца йола генератор а, керда идеяш чакхйоахар а, дерригa низаш шоайла вIашкаозаш йола организатор а хулилга. Уж нийсса дIаоттае, тIаэцача решенех хургдар хьалхагIе а кхетаден лерхIен ховш хилар. Партийни комитетий теркама юкъмоттиге латта деза сага, цун къахьегама хьалий, бытен салаIарен йоакхо яр. сакхетам нийса вIаштIехьбаккхар. Партийни кулгалдара стиле бокъонца низ тIабахийта беза наха юкъе беча дийнача балха, тIанйю решенеши оттаяь планаши практически кхоачашъяр вIаштIехьдаккхара, халкъа инициатива хьаллацара, новаторски тохкам могабара.

Эргалонаш яра, дIахьалхашка ахар сихдара къовсам лоаттабеча керттера звено я юххьанцара партийни организацеш, цига парте политика кхоачашхул миллионаш болча коммунистий лоIамца, къахьегамхой хIара дийнахьа долча вахарца, гIулакхашца, йоакхонашца ювза а луш. Юххьанцара партийни организацеш организационно а идейно-политически а чIоагIъяр, цар денали хьинари айдар. — парте райкомий, горкомий, окружкомий, обкомий, крайкомий, союзни республикай Компартей ЦК лоархIамегIа дола декхар.

Партийни болхлой Iомабе беза гIулакх политически, паччахьалкхен хьисапагIа леладе, кIоарглуш йоагIача демократе, тIа-тIа айлуш доагIача наьха общественни къахьегамен хьинара хьалашка болх бе. нах шоай гIулакхах тешабе а уж шоашта тIехьа баха а, косность, бюрократизм, местничество, ведомственность цар ловргIоацаш. Пленумо могаду партийно-политически дешара системана комплексни эргалонаш яра, вахарца, хIанзарча декхаращца из айххагIа ювзара Политбюрос чакхдаха лаьрхIа гIулакхаш, цо партийни комитеташ декхарийла ю партийни организацештен пропаганда средствaштен деш дола гIо чIоагIде, наха юкъе болх бу лохера партийни актив Iомаелга, цунна информаци телилга тоаде.

5. Социально - экономически дегIаахар сихдара тIехьа йола парте стратегически курс кхоачашъеча экономика сферашка болх беча кадрашта тIабужа Iальмате боккха бехктокхам кхета а беш, Пленумо чIоаггIа теркам тIабохийт нахаца болх бе ховргдола, арахецача продукце дикал овлангара денз хувцен производства эффективность лакхъен, боахам лелабара кердача хьалашка Iилма-технически прогресса кердачен дикагIчен доазонашка балар вIаштIехьдаккха ховргдола, бокъонца компетентнии гIулакх маькара дIадехен могаргдола нах предприятей а объединеней а кулгалхой хьожабаран уж хьалкхебаран. Боахама расчета, шоашта финансировани яра, шоай лоIаме хилар шердара, предприятейи объединенейи балхах хьахулачох бехктокхам айбара, арахьаразэкономически балха керда наькъаш лахара ларда тIа кулгалдара экономически методаш караерзае новкъостал де деза царна. Бокхха лоархIам болаш гIулакх да паччахьалкхен приемка юкъейоалаяр.

КПСС Центральни Комитета принципиальни лоархIам болаш хет эргалонаш еча, дIахьалхашка ахар сихдарaи, вай общества ерригача звеньяшка лакха дисциплина а нравственни цIенал а хинийтаран къовсам лоаттабеча болхлой класс, колхозни ахархой, интеллигенци, беррига къахьегамхой ма хулла хьинарегIа юкъеозар. Хиланза даргдоацаш да, эргалонаш яра хьалашка моллагIча балха моттиге уж бале а, берригача къахьегамхошкара эшар шоашта тIадиллача гIулакхах бола боккха бехктокхам, хилар, цахаддаш профессиональни говзали къахьегама культурен лакхъяр, хIанзара хьалхалатта техникен технологии караерзаяр, инициативен творчество.

6. Боккхача лоархIаме декхар да аьнна хет Пленума халкъа боахамерча интеллектуальни, кадрови потенциала дикал, творчески хьалур ма хулла лакхдар, специалисташ кийчбари царех пайда эцари тоадар. лакхерчен лаьрххIа юкъерчен школа балха эргалонаш яр, общеобразовательнии профессионально - технически школа реформа леррагIа чакхйоаккхилга мехка цахаддаш долча дешара цаI йола система хьаяр. Къаьстта теркам тIабахийта беза керттерча даькъе дегIаккхувла халкъа боахама доакъош, керда хьаю производстваш кадраща Iалашъяра, керда техника хьаю а цох пайда эца а специалисташи болхлойн кийчбара.

7. Техникен технологии сихъяь дегIайоалаяро фундаментальни Iилман идейн прикладной разработкайи арсенал тIехь-тIехьа дукхагIа хьалйизар, Iилма цIаьхха халкъа боахама эшарашкахьа дерзадар дIадехилга кхета а деш, производствана массайолча оагIорахьара интенсификаци ярца, экономика эффективность лакхъярца дувзаденна декхараш кхоачашдара академически отраслеви вузовски кадраш хьалуш дар дукхагIа хулийтилга, Iилман производствацара интеграци чIоагIъелга чIоагIа лоархIаме хIама лерхI Пленумо. ДукхагIа терко тIаахийта Iилман-производственни объединенейи отраслашта юкъерча Iилман-технически комплексайн балха. Iилман кадраш кийчъяра, цар состав маькарча кагирхоща хьалйизара, Iилманхошка беркате болх байтара хьалаш хьакхоллара, Iилман технически хьакъехьа эшараш дукхагIа дайтара, цун экспериментальнии база чIоагIъяра тIадерзадаь дола де дезараш тIехьа ца тетташ чакхдаха.

8. Динза даргдоацаш да хIанзарча хано дIадехараш кхета а деш планови, финансови, кхыйолча юкъараэкономически органий, ерригача министерствайи ведомствайи балха структура, стиль, формен методаши эргайоахилга сихдар, цар функцеши декхараши нийса къоастаделга, лоадам боацача гIулакхашта оагIув хьаллувцаш, объединенейи предприятейи оперативни балха юкъегIерташ хилар дIадаккхар, халкъа боахама доакъош дегIадоаладара Iилман-технически прогресс сихъяра, боахама механизм эргаяьккха тоаяра, кадрай квалификаци лакхъяран уж юха кийчбаран доккхийча, перспективни дешашта шоай теркам тIаберзабе гIо делга.

9. Пленумо принципиально доккха хIама лоархI кулгалдеча кадрай балха социальни лостам лулга чIоагIдар, социальни проблемага лоархIамеча политически гIулакхага санна хьежаргболаш уж кхетабар. Социальни дешаш нийса къестаде, наьха къахьегам лакха овсарле йолаш хилийтара, цар вахаран бытан эшаш дола хьалаш хьакхолла, коллективашка творчески лехама атмосфера хьае ховш хилар — моллагIа кулгалхо политически гIулакхацен дегIавена хилара белгалара критерий.

Наха хIара денна эшарашта, гражданий керттерча хьашташта доагIаш дола дешаш къоастадарца юкъарчал доацаш дувзаденнача ерригача сферашкарча кадрай балха цахаддаш терко тIаахийта. Укхаза къаьстта лоархIаме да гIулакх дика вIаштIехьдаккхар, гIожал, айхьазал, сага терко ца яр ла мегаргдолаш дац.

10. Эргалонаш яра балха тIа парте коггIортолга ю советски, профсоюзни, комсомольски кадрех. Социально-экономически дегIаахар сихдара тIехьара дIахойодача хана халкъа депутатий Советий лоархIам лакхбаран бехктокхам чIоагIбаран тIадерзадаь КПСС ЦК Политбюрос, СССР Лакхехьарча Совета Президиумон СССР Министрий Советон тIайийца де дезараш къобал а деш, Пленумо боккха лоархIам болаш лерхI шоашта еннача полномочех царга биззагIен эффективнегIен пайда ийбайтара Советийн цар исполнительни органийн балха демократически юхьигаш чIоагIъелга. Лакхбанза баргбоацаш ба партийни группаша Советашка беча балха боарам, советски органий балха дукхагIа терко е еза.

Производственни социальнии хьадда дешаш къестадеча, ях дегIайоалаеча, къахьегамен производственнии дисциплина, чIоагIъеча, наха кхетам луча хьинарегIа позици лаца декхарийла я хIанзарча хьалашка профсоюзни кадраш. Профсоюзашка болх беш бола коммунисташ хила беза профсоюзни балха тIа авторитет йола, вахар довза, хоадам боллаш дола гIулакх вIаштIехьдоаккхалургдола, къахьегама сага, коллектива хьашташ хьаллоацалургдола нах хоржилга чакхдоаккхаш.

Партийни организацеш декхарийла я хIара денна а хоадамболлаш а комсомольски организацешта кулгалде, тIехдаьнна хьехараш, администрировани ца а еш, ма могга комсомольски инициатива дегIаккхувла, кагирхошца беш бола кхетама болх лакхача боараме байтара новкъостал де, сихха цар дIадехарашка хьажа, къахьегаме, дешача, салоIача пайдане дIадоладечунна хьалха отта.

11. Суда, прокуратура, юстице, милице, паччахьалкхен арбитража, нотариата болхлой, юкъара порядок лораяра, взараш болча шоай лоIамерча доакъашкой сий айдара, цар балха эффективность чIоагIъяра ЦК Политбюрос дешдараш хьаллоац Пленумо. Парте хьаллоацаш хиларца цхьана правоохранительни органий кадраш, декхарийла ю социалистически общества паччахьалкхени хьашташ, советски гражданий законни бокъонаш лораяра тIехьа кхы а тIагIерттагIа къовсам лоаттабе. шоай балха тIа овлангара денз эргалонаш е. Правоохранительни органий кадраща беш бола болх цIенхаштта тоабе беза, демократии гласности шерьеннача хьалашка болх бе Iомае еза уж, правопорядка гIулакха тIа мел вар закона хьалхашка, партена хьалхашка, халкъа хьалхашка Iальмате цIена ше хила везилга дага а кхоабаш.

12. Пленумо боккхача лоархIаме лерхI внешнеполитически ведомствай балха тIа эргалонаш елга, дунен халкъашта юкъерча политике парте никъ творчески, леррагIа чакхбаха ховргдолча болхлоща уж чIоагI а еш.

13. ХIанзарча чоалханерча дунен халкъашта юкъерча хьало, тIема-стратегически паритет кагъе гIертача, США тIема тIакхувча империалистически гIозараша, ядерни герза даькъе совле яккха гIертаро дIадех сихагIа экономически потенциал дегIаккхувлилга, мамогга вай мехка оборонни таронаш чIоагIъелга, мехка обороноспособность хила езача боараме лоаттаелга, Герзащара Низаш дика Iомадаьи тIема кийчо яьн хулийталга, массаза а фе хулга. Халкъа машаре къахьегам, Даьхен кхерамзле тешшаме лораеча, интернациональни декхар сийленца кхоачашдеча тIема кадрай, Советски Эскарен ТIема-Форда Флотен бIухой лакха мах бу КПСС Центральни Комитето. БIухой дисциплина, бIухошта идейнии нравственнии кхетам балар, цар тIемен политическии кийчо елга лакхача боараме хилийтар, эскархойн цар дезалийн бытови хьалий даим йоакхо яра тIехьара командирий, политработникий, берригача эпсарий, эскарен флотен партийни организацей бехктокхам дIахо а айбе беза.

14. Парте идеяш, политика наха юкъе йоаржае декхарийла болча идеологически болхлошта а тIадожаду бехктокхаме декхараш, эргалонаш елга исторически даькъе эшаш дола хIама хилар кхетадайта деза царга, сихагIа дIахьалхашкахьа ахара лоаттабеча халкъа юкъарча къовсаме ший моттиг хьалаха новкъостал де деза хIара сага. ХIара дийнахьа кхетама болх бе беза кулгалдеча кадраша, парте актива, берригача коммунисташа. Идеологически участкашка хьежабе беза теоретически а профессиональни а кийчбаь бола заман пха мишта бетталу биззача боараме холуш, творчески болх бе могаргдолаш, практически эргалонаш ярца идеологическии кхетамен болх чIоаггIа бувза ховш бола нах.

(ДIахододар 3-ча оагIо тIа).

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ПЛЕНУМА СОЦАМ

ЭРГАЛОНЕХИ ПАРТЕ КАДРОВИ ПОЛИТИКАХИ

(Йистедоалар. Доладур 1, 2-ча оагІош тІа).

Пленумо белгалдаьккхар вай обществана хьалхашка латта декхараш чакхдахара, гласность, унахцІена критически атмосфера чІогІъяра даькъе кепайоазоно, телевиденеи радиоси хьинаре дакъа лоацаш хилар. Негативни гІулакхаш ца лойтилга, эргалонаша хьахулийташ йола опыт хьайовзийталга, хьаьнала а овсаре а къахьегар айделга — уж да массови информаце средствай керттереи шоайла вІаши дувзаденна долеи декхараш.

Парте кадрашкара цхьатарра хьадехар: идейность, професеионализм, декхараш довзилга, принципиальность, общественни судага дІалуча фактай лакха бехктокхам а уж бакъхилар а, критика партийни хьисапе лелаяр дизза доагІа кепайоазон, телевидене ,радиовещане болхлошта.

15. Общественни хувцамий кердача этапо художественни интеллигенцена, культура сферай берригача болхлошта хьалхашка бехктокхаме декхараш увттаду. Цар декхар — общества духовни вахар дІаьхагІа хилар Іалашделга, къахьегаш вола саг идейно а нравственно а дегІаахара новкъостал делга, вай вахара массе а оагІонаш цун сийлали хьокхаш талант йола а бакъдола а произведенеш хьакхоллар, вай халкъа. царца эггара хьалха кагирхой а болаш, гуманизмана хийра йола харц маьхаленаш качйохка гІерташ империализма лелаеча идейно-культурни агрессена майрра духьала оттар.

Союзни республикай компартей ЦК, крайкомаш, обкомаш, йоагІаш йола паччахьалкхен органаш, творчески союзий правленеш партийни организацеши, культура учрежденеш декхарийла я хьакъалца, таланта сийдеш, цунца цхьана партийни принципиальность а йолаш, художественни процесса новкъостал де, культуре демократизма формаш а общественни самодеятельность а эргаьяккха тоае, творчески коллективашка критика а самокритика а дегІакхувла. Къаьстта теркам тІалоаттабе беза литературни критикана, идейни чІоагІала лоархІам лакхбара, творчески кагирхой хьалкхебара, цар тароаш а талант а гучаяккхара. Художественни кхоллама кулгалдеча хила йиш яц творчески процессашта шийна ца ховр а дувцаш юкъегІертилга, шийна иштта хет яхаш симпатеши антипатеши хулга, идейни влияне методашта меттел административно решенеш хила йиш яц.

16. ЦК Политбюрона Пленумо тІадулл Центральни Комитета членаша еннача предложенешка хьежжа хоадам болла гІулакх делга КПСС Центральни Комитета аппарате а моттигерча партийни органашка а кадрови болх эргабаьккха тоабара, хІанзарча кадрови политика проблемай кІоаргга теоретически а методически а разработкаш елга. Овлангара тоабе беза министерствай, ведомствай, предприятей, учрежденей, организацей кадрови службай болх.

Партийни комитеташа, советски органашта, министерствашта, ведомствашта, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК, кхыча общественни организацешта кулгалдеча органашта КПСС ЦК-ас тІадулл парте XXVII съездо а укх постановлене а дІадехарашка хьежжа кадраща бу болх тоабара практически гІулакх делга.

* * *

КПСС Центральни Комитета Пленум чІоагІа тешаш я советски общества экономически, социальни, духовни сферашка деш дола хувцамаш дегІаухаргхиларах а кІоарглургхиларах а. Цох бола тешам ба парте чура а арахьара а ленински политика, дІайолаяь эргалонаш чакхйоахилга коммунисташа, берригача советски наха чІоагІа хьаллацар. ШиттталагІча пятилетка планаш кхоачашъяра, Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара даха ма доагГІара накъаьлахара шерра баьржа патриотически болам.

Пятилетка хьалхарча шера карагІдаьнар дІачІоагІдаь а ца Іеш, дІахо даха деза, балха юкъейоалае еза экономика йІаьхача хана дегІакхувларгйола факторащ, масса долча лостамашка хоа а луш позитивни хувцамаш хила деза. Социализма кхоачалуш йоацача таронех пайда эца, кердадовлара а дІахьалхашка ухилга сихдара а курс чакхъяккхара берригха а къахьегамхой оарцагІбоахилга, цар инициатива а хьнар а цу гІулакха тІадерзаделга, — иштта я таханара Советски Союза Коммунистически парте политически мисси.

Кхалнаьха Ерригсоюзни конференци

Парте дог доах ше кхалнаха хьаллацарга — КПСС XXVII съезда трибуна тІара дийка уж боккхача тешама дешаш советски кхалнаьха социальни хьинара ларде латт. Тахан общества вахара ерригача сферашка эргалонаш сча хана мехка къаьстта эш экономиканеи культуранеи кулгалдара кхалнах кхы а хьинарегІа юкъеозар.

Партийни съезда решенешка хьежжа вІашагІйолла кхалнаьха советий цаІ йола система Даьхен сийлахьча мехкарий дукккача миллионни отряда йоккха духовни къахьегамен потенциал болх бе йолаллийтара партена гІо де лаьрхІа я. Кхалнаьха Ерригсоюзни конференце делегаташа дийцар, хІанзарча этапера женсоветий декхараш. Из хилар 30 январе Москве, Йоккхача Кремлевски Двореце.

Конференце доакъашхоша тІоараш а тохаш тІанийцар новкъостий М. С. Горбачев, А. А. Громыко, Н. И. Рыжков, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, Г. П. Разумовский.

КПСС ЦК секретара Г. П. Разумовске Іодийша КПСС Центральни Комитето кхалнаьха Ерригсоюзни конференце дакъа лоацарашка дайта моаршала письмо гулбеннараша тІоараш а тохаш тІанийцар.

КПСС XXVII съезда решенешка хьежжа кхалнаьха советий декхарех йола доклад йир Советски кхалнаьха комитета председатела В. В. Терешковас. Кхалнах мехка бахача нахах 53 процент хул, халкъа боахаме болх бечарех ниісса ахаш, 60 процент лакхера а юкъера а дешар дийша специалисташ ба, аьлар цо. Хано хьалхадаьккхар мохк социально-экономически дегІакхувлилга сихдеча, бокъонца революционни характер йолча эргалоний процессе, кхалсаго лоацача моттигах дола лоархІаме дош дувцилга. ХІанза чакхъяьннача КПСС ЦК Пленумо боккхача низаца белгалдаьккхар эргалонаш яра тІеххьара уйла — из мехка вахара еррига оагІонаш кІоаргга кердаяхар, вай строя, цун къоастам беча ерригача аспекташка — экономически, социально - политически, нравственни — гуманистически оамал ма хулла шерагІа гучаяккхар. Кхалнаьха советаш декхарийла я юкъара гІулакхашка эргалонаш еча, вай хапарча йхалсага моттиг белгалъяккха, цун Іалаьмате йоккха социальни, къахьегама, духовни потенциал болх бе йолаялийта.

Женсоветий декхараши цар де дезараши къоастадеш, оратора белгалдаьккхар, уж тІатеІІа болх беш, де дезар хьадехаш, дечох дог лазаш хиларах кхалнаьха къахьегам, быт, цар професональни говзал лакхъялар, ноанали берали лорадар санна йола проблемаш эффективно къостаярах тийша долга. Къаьстта белгалдаьккхадар женсоветаш советски паччахьалкхени органашца, профсоюзни, комсомольски, кхыйолча общественни организацешца, СССР Герзашцарча Низий политорганашца цхьана болх белга хилазза дардоацаш долга. Цар балха формаш шерагІеи тайп-тайпарен хиларга хьежжа, белгалдоаккхар доклада тІа, къахьегача кхалнаьха бокъонца дола хьашташ диззагІа лоархІаргда, самоуправлене процессана шерагІа юкъеозаргба уж.

Женсоветий балха хьдда йола планаш ювцаш, конференце къамаьл дьчар белгалдаьккхар, деррига социальни дешаш къоастадар машар бахьан хьинаре къовсам лоаттабарца; тІема герзаш снхдаь хьадар соцадарца, дерригача халкъий кхерамзле тешшаме Іалашъяра бохабе йиш йоаца бувзам болаш долга.

ТІанийцача резолюце тІа белгалдоаккх, парте цахаддаш шоай дас санна ю йоакхо кхета а еш, кхалнаха деррига дег тІара хьаллоац мохк социально-экономически дегІабоалабара тІехьа йола цун курс. КПСС XXVII съезда решенеш кхоачашъеча шоай доккха дакъа юкъедахьа а гІерт.

Берригаш раьза болаш чІоагІийр кхалнаьха советех йола положени. Советски кхалнаьха комитетах йола положени.

Советски кхалнаьха комитета кердача составе хоржамаш хилар.

Цул тІехьагІа хиннача Советски кхалнаьха комитета пленуме цун председателалла хержар З. П. Пухова.

(ТАСС).

ВАЙНАЬХА ІИЛМАН КХУВРЧ

Исторе, социалоге, филологе Нохч-ГІалгІай института 60 шу дизарга

60 шу хьалха, мехка эггара тІехьайисачарех цаІ йолча Нохч-ГІалгІайчене хьайийлай исторе, социологе, филологе Нохч-ГІалгІай институт. Цу хана денз цо дикка гІо даьд республикана Іилман общественни Іилма дегІадоаладара.

Тахан институте болх беш ялх сектор (отдел) я. Царех цхьаннех лаьца хургда таханара вай къамаьл. Из я революци хилалехьа хиннача Нохч-ГІалгІай исторе сектор. 1973 шера болх бе йолаенна из хьайир Нохч-ГІалгІай исторе сектора ларда тІа. Дукха дика хІамаш карагІдаьннад цунна. Тха сотрудникаша тохк революци хилалехьа Нохч-ГІалгІайчен халкъий социально-экономически дегІаахара а политически бокъоний а хьалаш, Къулбаседа Кавказа, Закавказье, Россе кхыча халкъаша шоайла хиннача бувзамий актуальни йола проблемаш.

Укх тІеххьарча шерашка секторо арахийцад массехк сборник. Царех да «Нохч-ГІалгІайчен халкъий исторически кхелашкара Россе лоархІам», «XVI — XX бІаьшере дІайолалуш Россе а Кавказа кхыча халкъаща а Нохч-ГІалгІайчен халкъий хинна бувзамаш», «Революци хилалехьа Нохч-ГІалгІайчене хинна социальни отношенеши классови къовсамаші», «Революци ялалехьа Нохч-ГІалгІайчене классаш хьахилари социальни боламаш дІадоладари», кхыдараш. Дукха ца говш арадала дезаш да «Революци хилалехьа Нохч-ГІалгІайчене политически а экономически а дегІаахара дешаш» яхача статьях латташ дола сборник.

Сектора сотрудникаша дакъа лоац шин томах латташ дола «Нохч-ГІалгІай истори» яхачен йиъ томах латтача «Геттара къаьнарча ханара денз вай деношка кхачалца дола Къулбаседа-Кавказа халкъий истори» яхачен книжкашта кортош, разделаш, статьяш язъеш. ТІеххьара болх кийчбеш а араболкхаргболаш а я СССР Іилмай Академе СССР исторе институт. Иштта сектора сотрудникаша докладаш а сообщенеш а яь республике хиннача тайп-тайпарча республикански, регионални, ерригсоюзни Іилма-практически конференцешка. Тха отдело хьинаре дакъа лаьцар нохчийн гІалгІайн шоай лоІамагІа Россена юкъебаха 200 шу дизара лаьца материалаш язъеш.

Дуккхача шерашка денз тха болхлоша творчески бувзамаш леладу Москверча, Ленинградерча тхоай головной институташца, Тбилисерча, Нальчикерча, Махачкалерча, Орджоникидзерча институташца.

Шоаш идеологически учрежденене болхлой хиларах тарра, тха Іилманхоша хьинаре дакъа лоац город Грозне а республика а къахьегамхошта коммунистически кхетам луча. Тха болхлоша тайп-тайпарча боахамашка, предприятешка еш интернациональни, атеистически, тІема-патриотически тематикех йола лекцеш. Цунах лаьца оаха дувц радио а телевидене а гІолла. Цу давкъе къаьстта лоархІаме да уж лекцеш, беседаш нохчий а гІалгІай а меттала еш хилар.

Укх тІеххьарча итт шера дика дегІаенай тха отдел. Укх материала автор хинна ца Іеш, цига болх беш ва кхы а пхиъ Іилман сотрудник — бонкхагІбола Іилман сотрудникаш, исторически Іилмай кандидаташ Х. Акиев, Я. Ахмадов, Х. Хизриев, зІамагІа бола Іилман сотрудникаш Х. Ахмадов, Э. Мужухоева. Укх шера Іилмай кандидаташ хила защита ергйолаш ба З. Ахмадов а Э. Мужухоева а. Докторски диссертаци язъеш воалл Я. Ахмадов.

ХІана тха сектор къахьега йолаенай «Нохчийн гІалгІайн шоай лоІамагІа Россена юкъебахарагІа хьахинна прогрессивни мел дар» яхача актуальни проблема тІа. Массе оагІорахьара из тахкара, революци хилалехьа Къулбаседа Кавказа халкъий исторех дувцаш дола тохкама балхаш кІоаргагІа Іомадергда оаха. Вонъонца йолча исторически материалашца, факташца дІахьокха хьожаргда, шоай лоІамах вайнаьха халкъаш Россена юкъедахар цар кхелашта мел прогрессивни гІулакх хиннад. Тха керттера декхар — республика къахьегамхошта лакха идейно-политически кхетам лургболаш, бакъдари нийсдари массане дизза кхетадергдолаш уж балхаш дар. Цу темаех лаьца язъьча монографешка, брошюрашка, тематически статьяй сборникашка объективно дувца деза вежарашка долча, эрсий а Къулбаседа Кавказа кхыча халкъий а шоай хиннача бувзамах, цар исторически кхелех, Советски Іаьдал эттача гІоне вежарашка долча советски халкъий новкъосталла Нохч-ГІалгІайчен халкъ массе оагІорахьа мишта дегІаденад.

Ш. АХМАДОВ,
исторически Іилмай кандидат.

ТОЛАМЕХ ДОККХАЛ ДАЬ ЦА ІЕШ

Тха колхоза комплексе дулха кхоабаш пхи эзар хьакха я. Баха нах дулхаца Іалашбеча дукха хІама де йиш йолаш я тха коллектив. Цудухьа дикагІа болх бе гІерт.

Хьаэцаргья вай, масала, нана хьакхарч кхееш йола корпус. План 200 грамм йолаш, хІара хурска дийнахьеи буси 250 грамм дулх тІаккхетийт цига. Кхы а белгалагІа да хьакхарч ебаеча доаха толамаш. Иштта Р. Пархоменкос ший группе гІолла 613 хурск хьалкхейир план 519 йолаш, хІаьта В. Парсегянас цаІ юкъера ца йоалийташ 687 хурск хьалкхейир.

Царел дукха тІехьайисназар А. Максакова, Е. Андреева, Т. Антонова. Цар хьинаре болх барах вІаштІехьдаьлар, масала, соахка план 6225 йолаш, 6622 хурск хьалкхее. ХІаьта йорстаьчул тІехьагІа дулха царех 2339 дІаелар. Царех 1399 хьакха бІаь килограммал совгІа дозал долаш яр.

Бакъдар аьлча, шера план 380 тонн йолаш, дулх оаха соахка 354 тонн мара доххканзар. Из ишта нийсделар тІеххьарча хана оаха дукхагІа теркам фуна лаьрхІа хурскаш кхеяра тІаахийта хиларах. Уж геттара раьза болаш дІанйю тхогара Поволжьерча, Дагестанерча, Къулбаседа - ХІирий автономни республикай боахамаша.

ХІаьта из гІулакх геттара пайдане а да. Хьажал шо шоаш. Масала, хьакхарчий продукци йохкарах деррига тхона соахка 903 эзар сом тІадера, хІаьта цунах 607 эзар сом дукхьал фуна хурскаш йохкарах. ХІаранех 455 сом гаргга делар тхона.

Наха алапешта, техниках, электроэнергех, доакъарах пайда эцарах дІадахар тІера даьккхача колхоза ах миллион совгІа пайда бир тха комплексо. Иштта итог хилар цо хозрасчетах, кхыча тайпара аьлча, фуна лаьрхІа хурскаш кхелра оаха дукхагІа теркам тІабахийтарах.

Иштта, боахама пайдане йолча ресурсех дукхагІа пайда эцаш, къахьегара тІахьех хІанзарча хано. Из да производствана интенсификаци елга.

ХІаьта а тхоашта карагІдаьнначох дукха доккхал деш дац тхо. Динза дисараш, дІадаха деза кхоачамбоацараш кхы а дукха да. Масала, цхьа центнер дулх даккхарга лурчогІа 142 сом, соахка 129 сом дІадахийтар оаха, план 123 сом долаш.

Техкача гучадаьлар цун бахьан. Из дувзаденна да электроэнерги оаха сов дукха йоагаеш хинна хиларца. Укх шера низ дІакхоачар ду цунна кхом бара.

Хадданза йоакхо ю оаха къахьегама овсарле лакхъяра. ХІана аьлча, цунах тийша я продукце дукхал а цунга дІадодар лохдар а. Цу хьакъехьа цхьацца толамаш а даьхад оаха. Иштта, лурчогІа хинначул соахка 84 тонн дукхагІа дулх тІаккхетийтар.

ТІехьа тІайоагІача хана тхоай берригa теркам хьайбай продукци алсамъяккхаран цунга дІадодар лохдаран тІабахийта къахьегаргда оаха. Цхьа центнер дулх даккхарга дІадодар планал лохагІа хургдолаш гІулакх дергда.

Н. МАК,
Сунженски района ЦІеча Эскара цІерагІча колхоза ферма заведующи.

Назрановски трикотажни фабрика ерригача бригадаша, цехаша доккхий декхараш тІа а ийца, шерра социалистически яхь йоаржаьй Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача денга пятилетка хьалхарча шин шера план кхоачашъяра. Цу яхье хадданза хьалхалаттачарех цаІ я из инициатива дІайолаьрех йола Лолохоева Люба керте латтача бархІагІча конвейера бригадан Балхаева Линдфас кулгалдеча цхьоалагІча цехеи коллективаш. Товарни продукци арахецара дІадахача шера план 106,4 процент кхоачашйир Любай бригада хІамаш тегараша. Паччахьалкхен планагІа лаьрхІачул совгІа цар хьадир 31 эзар барзкъа. ХІанзлехьа дукха хІама ца эшаш укх январь бетта задани кхоачашъяь цар. Цхьаккха смена дІаяхийтац бригада коллективо ший норма 115—120 процент кхоачаш ца еш.

Шоай декхараш даим цІенеи диззан кхоачаш а деш, хадданза социалистически яхье хьалха латташ хиларца белгалбаьнна ба хІамаш тега мотористаш Богатырева ПаьтІамат, Парчиева Марет, Гациева Люба, кхыбараш. Шоаш тега барзкъаш дикен тІехдикен мара а ца хулийташ, хІара сменагІа цаІ-ах е шиъ норма кхоачашъю цар.

СУРТА ТІА: (аьрдехьара аьттехьа) бригадир Л. Лолохоева. хІамаш тега мотористкаш П. Богатырева, М. Парчиева, Л. Гацнева, цеха начальник Л. Балхаева.

И. ПЛИЕВА сурт.

№ 2 ЙОЛА «АГИТАТОРА БЛОКНОТ»

КПСС Нохч-ГІалгІай обкома пропагандаи агитацеи отдела «Блокнот агитатора» яхача журнала шоллагІйола номер араяьннай. «Пятилетка шин шера план — Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузаш» яхача рубрикана кІал я «Керттера резерв — къахьегама дисциплина» яха редакционни статья. Аэрофлота Денна хетаяь я КПСС обкома промышленно-транспортни отдела инструктора В. Емельянова «Миллионий транспорт» яха выступлени.

Нохч - ГІалгІай АССР военни комиссара В. Кузнецова язъяьй Советски Эскарен ТІема - Форда Флотан Денна хетаяь статья. Цун цІи я «Машари социализми лораеш».

«Эргалонаш елга сихдара наькъагІа» яхача рубрикана кІал я Урус - Мартановски района Мичурина цІерагІча совхоза № 2 йолча шурий ферма бригадира С. Магомадова «Коллектива резерваш» яха корреспонденци.

Журнала тІа кепатехай Грозненски мехкдаьтта института философеи Іилман коммунизмен кафедра заведующе, исторически Іилмай доктора Т. Юсупова «Общества дІахо демократизаци елгеи эргалонащ яра стратегии» яха статья.

Дикача нахах

ШАМШИДА ОРДЕНАШ

Сиха хьахезар Селимсултанов Шамшида Къахьегама Сийлен II степена орден ялабах бола хоам. «Гудермесский» совхоза ханага диллача эггара воккхагІвола механизатор ва из. Новкъостаща даькъала вувцаш ловцаш доахаш велакъежаш латтача Шамшида йоахар:

— Сел чІоагІа ма хеставе со. Аз даьр-м се де декхарийла вар мара дац.

Доккхал дезаш саг вац КПСС член вола Селимсултанов. Ший вахар лаьттанца дувзадаь ва из. Ткъо шу хинна Іац Шамшида цу совхозе хьаьнала къахьега. Дуккхача шерашка тракторист хиннав из. Цунчул дикагІа лелаш цхьаккха трактор яцар совхозе, яхаш дувц болхлоша.

Совхозе комбайнаш яьхкача царех цаІ хьаэц Селимсултанова. Из Іомаяра дукха эшанзар техниках дика кхеташ волча Шамшида. Цул тІехьагІа аравоал из ялат арда. Дега бонкха тоамбар а хулаш къахьег механизатора.

ЦІаккха а кхай тІа аравалац из комбайна агрегаташа болх мишта бу ца хьежача. Къаьстта боккха теркам тІабохийт чана юкъе арданза ялата канаш ца хилийтара. Цудухьа лаьрхІа регулировка ца йича дІайолаялийтац цо ший комбайн.

Цхьа шу дІадахийтац Селимсултанова механизатораща юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг ца йоаккхаш. Мохо леста а еш, цІе вымпел ягІаш хул цун комбайна тІа.

Дукха хувцамаш хиннад совхозе а. Ка бола ялат кхедаь ца Іеш, дуга а леладу совхозо. Из оардача эггара хьинарегІа къахьегарех Шамшид ва.

Селимсултанова къахьегама толамаш белгалдаьхад ахчан премешца,. сийлен грамоташца, маьхерча совгІаташца. ХьалхагІа цунна лу Къахьегама Сийлен III степена орден. ХІанз шн орден лелаеш ва хьалхалатта механизатор.

— КагиІча наьха хьехамча ва Шамшид, — йоах совхоза керттерча инженера Висархаджиев Ахьмада. — Цун балха опыт Іомаеш а цунца ниісбала гІерташ а къахьег цар.

Совхозо ший низаща Комсомольское яхача юрта берий беш — ясли хьалъяьй. Насосаш телха а телха, хьа ца доагІаш дисар хий. Уж тоайир Селимсултанова. Берий беша болхлошта дийлац цо даь гІулакх.

Органически удобренеш кхашка дІакхухьаш боахкача механизатораша бу болх зийча Шамшида гучадаьлар тракторашта тІехьайийза лелаеча лафетий дахчан борташ йохаелга. Цо оарц а даьккха, даьга кхо дІакхухьаш аьшка кузоваш йола лафеташ хилийтар совхоза специалисташа.

ЧІоагІа уйла тІайохийташ ладувгІ совхоза болхлоша Селимсултанова шоай собране къамаьл деча хана. Кхоачамбоацараш нийсдалийтаращта критика ю цо, болх тоабара, эргалонаш яра фу де деза белгалдоаккх.

— Селимсултанов Шамшид мо болча наьха махбаь варгвац, — йоах Висархаджиева.

З. ВАСИЛЬКОВ.

Ножай-Юртовски района Ленина цІерагІча колхозе шурий ферма бригадир волаш КПСС члена Санакаев Халида болх бу цхьайтта шу да. Ший декхараш толаме кхоачашдеш хьавоагІа Санакаев колхозхоша шоай Даттахерча юрта Совета депутаталла хержав.

СУРТА ТІА: Ленина цІерагІча колхоза МТФ бригадир Санакаев Халид.

З. БАТЧАЕВА сурт.

ТЕХНИКА—КИЙЧОН МУГІАРЕ

КЕРДАЧА ХЬИСАПЕ

Цхьан хана МТС хинна йоккха, йІайха мехмастерскеш я совхоза. Техника тоаеча хана эша станокаш, тайп-тайпара оборудовани я тха. Колхозашкеи совхозашкеи наггахьа мара хулаш йоаца двигателашта обкатка ю шн стенд я.

Йоккха опыт йолаш ба тха коллективера нах, масала: токараш коммунист Межидова Манижа, Мацаев Мувса, электрик Закаев ВахІид, медний - лудильщик Ангаев Мовла, электросварщик Дадаев Рамзан, аьшкапхьар Исаев Ювсап, слесарь - инструментальщик Мальцагов Абубакар.

ТІеххьарчох къаьстта дувца доагІа. ХІанз ткъаьи ворхІлагІа шу да цо мастерске болх бу. Трактор, комбайн, кхы тайпа юртбоахама техника тоас хов цунна. Кхаь-биъ тайпара болх бе ховш ба лакхе цІераш яьхараш а.

Дика вІаштІехьдаьхад наьха балха хьалаш а. СалаІа паргІатта цІе уголок, дІайха хий доагІаш душ я. Делкъийга бІайха кхача бахь мастерске. ХІара сага спецбарзкъаш деннад. Цу дерригне къахьегама овсарле лакха йолаш болх бе йиш хулийт хІаране. Цудухьа толамаш а дох. Соахка йиъагІча квартале графикагІа йоагІаш хинначарел совгІа йиъ трактор тоайир оаха. февраль бутт юкъекхачалехьа кийчон мугІаре дІаоттаергья гурахьен Іайи планагІа тоае езаш хинна кхыйола тракторащ.

Производствана интенсификаци елга сихдара эргалонаш ца йича даргдац. Из дІадех хІанзарча хано а. Цудухьа укх шера мастерске юкъейоалаяьй коллективни подряд.

Тхо долча хьайоалаяь техника тоайича из йолча бригада кулгалхо, механизатор хьежачул тІехьагІагІа акт а оттайийя дІалора оаха хьалха. ПланагІа йоацар тоайича акт а оттаяцар. ХІанзарчул тІехьагІа кхыча тайпара бергба болх. Мастерске хьайоалаяьча, масала, трактора тоае еза оатхалаш дІа а язъеш, дефектни ведомость оттаю. Цу тІа белгал мел яьккха-оатхал тоа а яь цар мишта болх бу из лелаеча механизатора техкачул тІехьагІа дІалу. ХІаьта из тоаярах доагІа ахча бригада тергда.

Иштта гІулакх оттадаьчул тІехьагІа, эшшача хана даьтта хьонхаш, кхыдола доал деш шоай техника лораяра дукхагІа йоакхо ергья механизатораша. ХІана аьлча, коллективни подрядагІа болх беш бола уж, тІеххьара шу чакхдоалаш эцаргдар алсамо хилийта безам бале, из ца дича баргбац. Долче, ца йохаш дукхагІа болх бергба техника.

Мастерске болхлошта ахча, разрядашка хьежжа, хІара тоаьча оатхалах лургда.

Цхьабакъда, техника тоаеш эшачунца укх шера санна мара тхо Іалаш ца дой коллективни подрядагІа болх барах дувца а эшац. Авансах телаш долча ахчах цхьа дакъа шу чакхдоалаш юхадІадала дезаш нийсдала тарлу.

Лакхе аз аьннача тайпара дика оборудовани а хьаьнала болх беш нах а ба тха мастерске. Цхьабакъда, шоай говзалах а оборудованех а пайда эца йиш йолаш бац, тоаеча трактора дІатІаоттае запасной оатхалаш, уж хьаяра эша бийдал йоацандаь. Цул совгІа, из хилча а чоалхане йоаца дукха оатхалаш хьае йиш хилац эша инструмент ца хиларах. Масала, тоьал яц токарни станокаш тІа болх беш хиланза яргйоаца резецаш, леркаш ,мечикаш, буровш, кхыдар. Цудухьа хьае йиш йоацаш дисад цапфаш, шлицаш, кулачкеш, фенташ, гайкаш, и. кх. дІ.

Уж тайпа бахьанаш нийсдаларах дІадоладаь дика гІулакх дохар кхерам болаш да.

А. ХАМЗАЕВ,
«Шалинский» совхоза мехмастерске заведующи.

Къона оазаш

ГIА ШЕРАГIА БАККХА

Керда литературни тIехье кхеярах

Селхани тахани Грозне болх беш я къонача йоазонхой IX республикански совещани. Цига вIашагIкхийттаб вай къона а къаьна а йоазонхой.

Лакха говзал йолаш болча боккхагIболча йоазонхоша, литературе юкъебоагIаш болча кагийча наха башха дика кхетам балара, бокъонца новкъостал дара традици вай мехка дукkхача хана денз хьайоагIаш я. Масала, вай деррига советски литература юкъе из гIулакх дIадоладьраш хиннаб цIихеза бола советски йоазонхой — А. М. Горький, А. С. Серафимович, А. Н. Толстой, А. А. Фадеев, кхыбараш.

Нохч-ГIалгIай къона литературни тIехье кхеяра дика къахьийгад Беков ДордагIа Тембота, Мальсагов Кураза Зоврбика, Бадуев СаIида, Муталиев Хьажбикара, Зязиков Бахьаудина, Осмиев Хьамзата, Яндиев Жамалдас. Цар шоай хьинар а, са а, низ а ца кходеш дIакхихьад из лоархIаме а беркате а гIулакх. Тахан вай республике меттел, берригача Советски мехка а нагахьа саг хургвац Нохч-ГIалгIай дик-дикагIа болча йоазонхой цIераш, цар керттера произведенеш ца йовзаш.

Нохч-ГIалгIай литература дегIайоалаеча дикка каяьнача йоазонхоша шоашта тIехьа тIайоагIача литературни тIехьенна кхетам луш йола традици вайцига дIахохьош я. Уж каст-каста го йиш я республикански, районни, вузовски, школьни, заводий, фабрични литературни объединенешка, кружокашка.

Масала, Шайхиев Iалвадийн Чахкиев СаIиди кулгалдеш ба нохчийн эрсийн меттала йолча республикански «Пхьармат» яхача объединенена. Цар новкъостал лу къонача йоазонхой произведенеш ешаш, тоаеш, уж шьаргIа, цар чулоацам кIоаргагIа хургбола наькъаш хьехаш. Кхоачамбоацар да цига Iомалуш гIалгIай къона поэташ ца хилар. Уж лаха а цу объединенена юкъе боалабе а беза.

Шеко яц дог а лазаш из гIулакх дIаоттадича, вай хьалкхувш йолча къонача литературни бешара хIара шера чуэцаш бола сом кхы а чамегIа, беркатегIа хургхилар.

Вай беррига советски нах санна, КПСС XXVII съездеи, цул тIехьагIа хиннача ЦК Пленумийн соцамаш кхоачашдара тIатеIIа къахьегаш ба хIанз вай республика къахьегамхой. ХIаьта цу гIулакхо къаьстта чоалхане а керда а декхараш увттаду Нохч-ГIалгIай йоазонхошта хьалхашка. Масала, цIаккха а ца хиннача тайпара ира герз, дикачун — новкъост, вочун — моастагIа хинна дIаотта дезаш да хIанзара Нохч-ГIалгIай советски литература. Замах тIехьадисар, мегаргдоацар, зуламедар лаьрххIа дIадаккхаран, заманца товш дола кердадар ма хулла хьаллацаран, дегIадоаладаран, чIоагIдаран, вай Коммунистически партес кулгал а деш, дерригача советски халкъо машар, паргIато бахьан дIахьош бола турпалера къовсам бовзийтара вай литература юкъебоагIаш хила беза керда-керда йоазонхой.

Мел из дийцача а, вай литературана хIанзалца вIаштIехьадаьнначох тахан вIалла а тоъам, баь Iе йиш йолаш дац вай. Селлар доккхий да дегIаена социализма лард кхы а чIоагIъеча хана вай къаьнача а къонача а йоазонхошта хьалхашка увтташ дола, бокъонца керда дог-уйла йола саг хьалкхевара, цунна бокъонца коммунистически сакхетам балара хьакъехьа дола декхараш. ХIаьта цу гIулакхо кхы чIоагIагIа оттаду керда литературни тIехье кхеяра дукхагIа уйла а низ а тIабакхагIа хийтара декхар. ХIара йоазонхочо кхеве веза ший гIулакх дIахо хьоргдар, из кердача заманга хьежжа кхы а дикагIа, шерагIа доаржадаргдар.

Укх тIеххьарча шерашка вайна ма харра, байна дIабаьннаб гIалгIай советски литература дегIадоаладеча хьинаре къахьийга, къонача йоазонхой дика хьехамчаш хинна бола Осмиев Хьамзати Яндиев Жамалден санна цIихеза йоазонхой. ХIаьта вайна из мел хала хете а, цар даьча говзамеча йоазоний лоархIамга диллача, царца вIалла нийсве, цар метте дIаоттаве йиш йолаш керда йоазонхо хьалкхийнавац цул тIехьагIа вай литературе.

Тайп-тайпарча йоазонхой произведенеш вIаши йистари, нийсъяри башха атта гIулакх доацилга дика ховшше а, аз из дустар доаладаьд тIехьа тIаккхувш йола тIехье кхеяра дIахо йодача хана ма хулла дукхагIа оамал бе безилга дукхханешта а гучадаккхара. Литературни тIехьен оамал бара гIулакх вай нагахьа санна кIеззига а юстара дIатетача, дикка йоккха юкъ йолаш хул йоазонхой ноахалашта юкъе, дикка лаьгIлуш хул литературни процесс дегIаяр.

ВIалла шеко йоацаш тоъал лакхара литературни говзал гойташ йола произведенеш язъяьй укх тIеххьарча шерашка гIалгIай боккхагIболча йоазонхоша. Царех лархIа боагIа Нохч-ГIалгIай халкъа йоазонхой Озиев Салман, Боков Ахьмад, яздархой а поэташ а Ведзижев Ахьмад, Хамхоев Ахьмад, Плиев Махьмад-СаIид, Чахкиев СаIид. ХIаьта царел совгIа, укх тIеххьарча шерашка вай литературана юкъе а баьхна, дикка лоархIаме йоазонаш дарца белгалбаьнна ба дукха йоацаш СССР йоазонхой члена лла дIанийца Гагиев Гирихани Торшхоев ИбрахIами.

Белгалде доагIа, вай лакхе цIераш мел яьхача йоазонхой литературни кхоллама бокъонцара мах а белгалонаш а къоастаеш хилча, царех бIарчча болх язбе безаргбар, хIана аьлча, тоъал дукха да царех хIаранех дувца а язде а. Таханара вай декхар из дац. Керттерча даькъе цу къамаьлаца сона белгалде ловр: тIаккхувш йолча тIехьенна дика масал далара уж массаварг а декхарийла хилар. Лоацца аьлча, царех хIара йоазонхо вай заман а вахара а хьалхашка декхарийла ва массехк къона йоазонхочун бокъонцара хьехамча а новкъост а хила.

Дукхача шерашка вай царех, уж хьалкхувш, дегIабоагIаш къона йоазонхой ба а яьха, хIаьта хIанз а тIехьа, кIезигагIа дале а, цул тIехьагIа 20 — 25 шу даьлча а, вIалла а цу «списка» юкъера шоаш дийна а болаш дIа ца бовла дув бнача санна, хIанз а боккхий хинна ца боалаш тоъал дукха йоазонхой нийслу вай литературе.

Керттерча даькъе фу бахьан долаш нийсденна хIама да из — цу тайпара кагий нах вай литературе тоъал дукха хилар? Сона хетарах-м, царех дукха-дукхагIболчар шоаш хьалаьца атта боаца никъ лаьрххIа дIабахьара геттара кIезига къахьегар мара кхы цхьаккха бахьан а дац цига. Боккъалдар аьлча, из иштта да а да, оалаш ма дий, моллагIа йола талант а йоацаш, из йоккха талант хилча а, из а керттерча даькъе — 90 процента — тIатеIа къахьегарах латташ хул. Говзамеча литературе-м къаьстта дикка йоккха халонаш лайначул тIехьагIа мара, аттонга кхоачаш хилац.

Вешта аьлча, ше-ше атта карайоагIаш хIама яц йоазонхочун говзал. Укхаза-м, В. В. Маяковске ма аллара: жагIан юкъера дошо галинг санна, хIара дош лохаш, лутташ, из хьаьсте ши-ший метте дужадеш массайттазза хьацар даллалца хIара ден а бус а къахьега деза.

Хозахета аьнна хиннадац цхьан цIихезача йоазонхочо; нагахьа санна хье вIалла хIама ца яздеш Iелойя, боккъала а Iе, аьнна. Iалам а, нах а, вахар а, деррига дуне а, моллагIача тайпара доацаш, бес-бесара долча сурташца гуш, тайп-тайпарча басарашца уж гойта ховш, бокъонцара деша говзанча хила веза говзаме йоазонхо. Вешта-м цох йоазонхо а хилац.

ХIаьта малав-те хIанз хьалкхувш латтача къонача тIехьенах вай литературе тIехьа тIайоагIача хана къаьстта дикаьнга дог даха йиш йолчарех? Цу хьакъехьа сона белгалбе лов шоай литературни говзал дегIайоалае гIерташ, шоай беррига низ, хьинар, дега ала шоаш хержача гIулакха дIалуш бола поэташ Висултанов Апти, Бексултанов Мувса, Вышегуров Мухьмад, Литвиненко Василий, Угурчиев Азамат-Гири, Кодзоев Тимур, Абдулаев Лаьча, Шкулков Станислав, Яралиев Ювсап, кхыбараш.

Ала деза, эсало язъяь массехк стихотворени мара яцар цу авторий доалахьа цхьа иттех шу хьалха. ХIаьта цу хана денз цар произведенеш газеташ тIен, альманахаш тIен шерра кепаеттарал совгIа, арайийннай тайп-тайпарча коллективни сборникаш тIа, эрсий меттала арадувлаш долча дукхчача тайп-тайпарча литературни журналаш тIа. Царех цхьабарий шоай сборникаш а да.

Укх тIехьарча шерашка «Сердало» газета тIа «Лоаман Iуйре» яхача альманаха тIа а вайна каст-каста гу кхы а дукххача къонача йоазонхой керда цIераш. Бакъда, низ болчо мара лоам баькхабац яхачоа а дайна, нагахьа мара нийслац цу тайпарча наха даьча дукхача йоазонех шоашта юкъе бокъонца лакха говзал чулоацаш дараш. ХIаьта геттара дукха произведенеш нийслу цар тIа дехка сурт-сибаташ ма дезза дика доацаш, бувцаш бола мотт шаьрбара. тоабара дуккха а къахьега дезаш.

Из-м кхетаде доагIаш а да — хьалха баькхха гIз цIаккха а атта хиннабац. ХIаьта а цар хIара произведенеца хIана дац аьнна, вайна хьахозаш хул вай вахар къоабалдеш йола вай къонача заманхочун оаз. Цу тайпарча къонача йоазонхошка са ала безам ба: бокъонца шоашта дика довзачох, шоай дог лазачох мара ма язде. Цул совгIа, ма могга кIоаргагIа довза гIерта вай вахар, гонахьара нах, Iалам. Сих а ца луш бе оашош беш бола болх. Къоалама кIалхар хьаара мел даьнначоа сихагIа кепатоха ма гIерта. ХIара дош лутташ, хIара деша теркам тIабохийташ юха а юха а Iодеша из. Дешашта готтига а, уйлашта паргIата а йолаш де оашош деш дола йоазонаш. Цхьаволча саго дукха яздеш хилар цхьайолча хана вIалла пайдана доацаш хул. Цох духхьал наькхати хан йоаяр мара хIама хилац. Цхьайолча геттара актуальни темаех саго яздар а пайдана дац, цу произведене чулоацамга хьежжа дикка форма еце. Чулоацам дикеи, форма эсален хилча, актуальни тематиках спекуляци елга мара хилац. Цхьанна сага кер па тохаболийташ, вIалла хиннайий а ца ховш дIайоал цу тайпара произведени.

Цул совгIа, кхычар яздаьчох тара доацаш, цхьанне а хьол хьалхагIа ца аьннача тайпара, «хьай басаращца» яздаь хилийта деза хIара произведене мугIараш, Iалама сурташ, наьха сибаташ.

Говзаме йоазонаш де дIаболалуш болча кагийча нахага ала дезаш цхьаькха цхьа хIама а да. Лакха лоамаш, сиха долха хиш, беркате Iалам дувцарах далац гIулакх. Керттерча даькъе дувца дез беркатеча лаьттан тIа вIалла шоаш ца кхобеш къахьегаш боахкача нахах, цар хьиннарах, цар дегай хозалах.

Укх тIеххьарча шерашка дукхагIа хулаш латт къона йоазонхой. Бакъдар, аьлча, царна юкъера дукхагIбараш поэзе жанрах мара къахьегаш бац. ХIаьта дика ховш ма дий, поэташ мел дукха бале а, бокъонцарча литература юкъе прозаически жанраш ца хилча яргIоацилга. Из-м бокъонцарча литература еза артиллери ма йий!

Лоацца аьлча, къоначарна юкъе тахан геттара кIезига ба гIалгIай прозе къахьегараш. ХIаьта кхы а кIезигагIа ба из болх бара дикка кийчо йолаш бараш. Иштта эсала латташ да берашта лаьрхIа книжкаш яздара гIулакх а.

Иштта да, лоацца дийцача, вай къонача йоазонхой толамаш а кхоачамбоацараш а. ХIаьта кхоана къонача йоазонхой семинаро ший болх дIаболабергба. БIарчча шин дийнахьа лаьрххIа дувцаш къонача йоазонхой говзал кхы а сихагIа дегIайоалаярах лаьца, цу хьакъе вайна хьалхашка латтача кердача декхарех а проблемаех а. ХIаьта юххера а са ала безам ба: гIа шерагIа баккха, къона йоазонхой!

Аьттув хилба шун!

МАЛЬСАГОВ Або.

КАРТОЕВ Йоакъап.

ВАХАРА СЕДКЪА

ХIара сага укх дунен тIа
Ши-ший никъ ба, я ший кхел.
Из мел вах,
цун цIи йоа седкъа
Сигалара цунга бел.
Вахар хадаш дIабов седкъа,
Сага сица из чубож.
«Седкъа бахар бедда
маьре», —
Аьле, хийла тIехьахьож...
Седкъа бац из маьре
бахар —
Из цу саго баь никъ ба.
Нагахь кхелхар эздий вале,
Цох цун лаьтан лир хургда.
ХIаьта вале, кхелхар воаций,
Из дог даьттIа дIабоаргба.

...Сайна ховчох,
аз цу даькъе,
Оаш дIаэце, аргда дош,
Деша маIан—саго ший никъ,
Алхха ше цхьанне хьахорж.

* * *

Нагахь вале,
хьаьнала къахьегаш,
Саг, хьа вахар, халахь,
зехьа дац.
Бакъде, вале, харцувш,
хуллал лелаш,
Iа мел дечун мах цхьа
шай а бац.
Ткъам бийна оалхазар санна,
Цхьаь саг укх лаьтта дIалел.
Хьалаиза вале а рузкъах,
Йоккха я цунгара къел.

ЯКУБОВ Валерий.

* * *

ХIама дац вахарца доацаш:
Халонаш, аттонаш, балаш.
Цхьабакъда, адамаш, халаш,
Эггара вогIа да ваха
Цхьаннеца бала боацаш.
Нагахь хьо садуаш веце,
Нахах хьо дог лазаш веце,
Нагахь хьо йист
хилар доацаш,
Лерташ дIакъайла леле,
ХIама хьахозаргдоацаш.
Нагахь хьа корага кIадаш
Чакх са ца доагIаш деде,
Цхьаннеца са бала бац яхаш
Лаьтта хьо вале вахаш —
ЦаI да аз хьога яхар,
Пхо йоаца пхьегIа санна
Даьсса да, воше, хьа вахар.

МАКАЛОВ Шамсудин.

НЕНА ГIАН

Нанна гора хаза гIенаш:
Ойла яра яьстина,
Заза хецна гора генаш,
Маьлхан нуьро хьаьстина.
Шен кIант-бIаьхо цунна гора,
Латиййнарг шен сийнна цIе,
КIанта ненан сатедора
Толам боккхуш кхаьчна цIа.
И лаьттара доьлуш бIаьргаш,
Орден лепаш некха тIехь,
Ирсе хилла къоьжа
бIаьрхиш,
Соьцу ненан хебаршкахь.
Цо куралла кIантах йора,
КIант майрачийн даржехь го,
Наха кIилло алар лору
Iожаллел а аьрха цо.
«Хьо ва маршаI» —
кIанте бохуш,
Нанас къамел, хеттарш до,
Самах хьегна безам оьцуш,
Шен дог цуьнга делхадо.
ГIено кетIа ирс доссийра
ЦIа верзийна ненан воI,
Улло ялош дIахIоттийра
Цунна доггах езна йоI.
Цаьрга кхийда куьйгаш нена
Бешаш бала — шийла ло,
Хиларх хенан дарцо аьгна
Ненан безам къан ца ло...

МЕРЕШКОВ Султан.

ЧЕРНОБЫЛЕРЧА ВЕЖАРАШКА

Чернобыле хинна хатар,
Вай массане юкъара да.
ХIаранега эттад хаттар
«Аз малагIа гIо дергдаI»
Хатар хинна моттиг яйча
Малав из ший ца лоархIар?
ГIо эшилга шийна хайча,
Новкъостал де гIоргвоацар?
Чернобыльцаш—са вежарий!
Шун йоакхо вай мехко ю,
Са вежарий, аз доккхал ду
Шо деха ца хьовзарах.
Хинна хатар гаьна доаккхаш
Оаш турпале къахьегарах.

ДЗАУРОВА Марет.

* * *

Сийнча сигала цхьа
морх йоацаш,
Дуне къаьга цIена дар.
Iаьржача лаьтте
са мукъадоахаш,
Баьцах дузаш латташ дар.
Кораш дийлла, ара хьежаш,
БIаьстенга аз сатессар.
Ара ловзаш лела бераш,
Делаш, сога хьежаш дар.
Дег тIа цхьаккха
бала боацаш,
Са мукъадаьккхар бIаьстено,
Еррига гIайгIа
гаьна йоаккхаш,
Дог гIоздаьккхар бIаьстено.

БУЗУРТАНОВА Мовлатхан.

ЛАРХIА ЕЗА

ДIа ма тиллийта хьай
коача къонал,
Бизза мах ден,
сахьата ца беш.
Харцахь чу ма хехка
кура денал,
ЙоархIаш йоах цо
наькъах тувлавеш.
Эший дукха тIаккха
бIаьстех тилла,
Дегах латаш сов яьхбенна
нацI
Гуйре хургья, халахь,
геттар гIийла,
Кхоане еце гIайгIо доал
дIаэц.
Йиiий дог дой,
гунахьдоацаш човха,
Дагадоацаш, даьра
човнаш яь.
Тарлу кхело,
дагадоацаш, вовха,
Бало мег хьо ахьа, есар даь.
Хотташ хьекха,
бIехьеш санна кIийле,
Кхычун дег чу воаш
чухьокх вай хьагI.
Ха тул, къалу,
отт вай леха сийле,
Дицдий, хьагI чухьекхар
мийта вах.
Сонтал... Из я сага
йоккха Iовдал,
Сих дIалете,
атта къастац цох.
Кхоссаш санна тIера
тиша гIовтал,
Кхоссалац из.
Цо ше-м ор чу тох.
Вай ха-зама цудухь
лархIа еза,
Вонна царех эртилг дIа
ца луш.
ХIара гIа а хила беза эза,
Гарге, гаьне
тIаьрьюккъе-мо-гуш.

АУШЕВ Суламбик.

* * *

Хьо гушшехь, хийтар-кх
Малайка тара.
Со яккха ваьлар
Хьа когий лар.
Са кураче дего
Хьо къоабалийр.
Сов сийрда хийтар-кх
Хьа бIаргий лир.
Хьо йига аьнна,
Аз нигат дир.
Дог ловзадаьлар-кх,
Цу чу къаьгар лир.
Iа бенна гIоз,
Са пIелгах боал,
Цох бIарг кхийттача,
Са дог гIоздоал.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

31 ЯНВАРЬ

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 8.30. Машинкаца йийза хIамаш е Iомавеш йола курсаш. 8.40. Берий гитаристий кружок. 10.00. Теникий театр. 10.00. «Луч» яха киноклуб. 14.00. Барзкъаш даха а тега а Iомавеш йола курсаш. 14.00. Массовикий - затейникий кружок. 15.00. Нохчий мотт Iомабеш йола курсаш. 16.00. Халкъа драмтеатр. 16.00. Ритмически гимнастика. 18.00. Балетни студи. 19.00. «ВIашагIкхетар» яха дискотека.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа культура Дворец. 13.00. «Патриот» яха университет. «Вай ханара идеологически къовсам» яха лекци.

Химикий культура Дворец. 8.30. Спортивни яхьаш. 10.00. «Росинка» яха клуб. 16.00. «Мерздаларгара — профессега» яха йоккхагIйолча классашкарча дешархошта хетаяь сайре. 18.00. Спортивни гимнастика. 18.00. «Радуга» яха халхара халкъа коллектив. 18.00. «Березка» яха вокальни группа. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

Просвещене болхлой ЦIа. 9.00. Художественни йийза хIамаш е Iомавеш йола кружок. 12.00. «Иллена уллув» яха концерт. 16.00. ХьоашалгIа хьех гитаристий ансамбло. 17.00. Книжкаш дезарий объединени.

Пролетбата цIерагIа культура ЦIа. 13.00. Къоначар цIей. 14.00. «Светофор» яха киноклуб. 17.00. Вокально-инструментальни ансамбла концерт.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 9.00. Болх беш я бальни халхарий берий кружок. 10.30. «Лорале, молхаI» яхача темах фармацевтаца вIашагIкхетар. 15.00. Iалам дезарий клуб. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

«Оргтехника» объединене культура ЦIа. 19.30. Кагирхой салаIара сайре.

КИМа цIерагIа клуб. 16.00. «Вай дагалоацамий дуне» яха музыкальни вIашагIкхетар. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

Маьхкакомбината клуб. 9.00. «Говза кулгаш» яха клуб. 18.00. Кагирхой салаIара сайре. 19.00. Ритмически гимнастика группа гойтара выступлене.

Гороно СДЮСШОРа майдаш. Футбол. 9.00. «Нефтяник» — «Локомотив». 10.30. ЧИТО — «Монтажник». 12.00. «Строитель» — «Динамо». 13.30. «Машиностроитель» — «Вайнах». 15.00. «Агропром» — «Нефтяник».

«Красный молот» завода спорта Дворец. Волейболах йола РСФСР чемпионат. Класс «А». «Автомобилист» (Грозный) — (Владимир).

1 ФЕВРАЛЬ

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 8.30. Машинкаца йийза хIамаш е Iомавеш йола курсаш. 8.30. «Росинка» яха халхара ансамбль. 9.00. Балетни студи. 10.00. «Улыбка» яха халхара халкъа ансамбль. 10.00. Джазови студи. 10.00. Радиотехнически кружок. 11.00. «Фаьлгийн приключенейн дунен тIа» яха киноклуб. 12.00. Бальнин дискохалхарийн школа. 13.00. Оперни студи. 13.00. «Меридиан». яха халхара халкъа ансамбль. 14.00. Барзкъаш даха а тега а Iомавеш йола кружок. 19.00. «ВIашагIкхетар» яха дискотека.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа культура Дворец. 15.00. «Къона ленинец» яха берий кинотеатр. «Пушкински моттигаш» яха беседа.

С. М. Кирова цIерагIа культура ЦIа. 12.00. «Малыш» яха киноклуб. «Сакъердаме мультипликаци» яха киноутренник.

Химикий культура Дворец. 9.00. «КIай ладья» яха шахматни клуб. 9.00. Барзкъаш даха а тега а Iомавеш йола кружок. 10.00. «Нийсархо» яха салоIача ден клуб. «Тайп-тайпара бос болча галстукий парад» яха утренник. 11.00. «Мастерица» яха любительски объединени. «Эрсий поэзе малх» яха лекци-концерт. 18.00. Ритмически гимнастика. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

Просвещене болхлой ЦIа. 10.00. «Илли» яха берий вокальни группа. 10.30. Болх беш я хореографически студи. 12.00. «Солнышко» яха берий бальни коллектив. 15.00. Болх беш я гитара лакха Iомавеш йола кружок. 15.00. Болх беш я вайнахьа халхара кружок. 16.00. Сакъердамеча вIашагIкхетарий клуб. 16.30. Кагирхой халкъа театр.

Пролетбата цIерагIа культура ЦIа. 15.00. Игротека. 18.00. Лекторий. «Во мел долчун юхьиг — тIехдаьккха молаш хилар». 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

ТЕЛЕВИДЕНИ

31 ЯНВАРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — «Хьу». Iилма-довзийтара фильм.
8.35 — И. Гайдн. Квартет до мажор.
8.55 — «3700 над уровнем моря». Азербайджански ССР хьайбаш леладеча къона кадраш юкъехьхулара проблемах.
9.15 — «АБВГДейка».
9.45 — Саг. Лаьтта. Вселенна.
10.15 — «Поэзи». Юрий Левитанский.
11.00 — Телепереличка.
12.30 — Экрано доттагIий хьех. СССР — ВНР.
13.10 — «Массанена а хIаранена а».
13.45 — «Музыкальни экспромт». Концерт.
14.00 — «ДоттагIле». Телевизионни журнал.
14.30 — «Кердадараш».
14.45 — Мультфильм.
14.55 — Сийлахьча Октябра юбилейга. Исторе довргдоаца мугIараш. «Хьалхара хьехархо».
16.45 — Эшаш я идея.
17.50 — Халкъа творчества шоллагIа Ерригсоюзни фестиваль.
18.20 — «Москва — Владивосток — Токио» Телемост».
19.50 — «Кердадараш».
19.55 — «Комендант Пушкин». Телевизионни художественни фильма премьера.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Телехьажархочун спутник».
22.10 — «Шаоттден сайрийна». Классически халкъен музыка концерт.
Йистедаьача — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Iуйранара гимнастика».
8.20 — Мультипликационни фильм.
8.40 — «Ритмически гимнастика».
9.10 — «Iуйранара почта». Музыкальни программа.
9.40 — «Вай беш».
10.10 — «Тео Адам приглашает». ГДР телевидене концертни программа.
11.20 — Дунен художественни литература. Ж. Б. Мольер. «Мещанин во дворянстве».
12.10 — «Время, вперед», 1, 2-гIа сереш. Художественни фильм.
14.45 — ЛоIаме латар. Дунен халкъашта юкъера турнир. Тбилисера передача.
15.15 — «Саги закони».
15.50 — «Нохч-ГIалгIайчен кIира».
16.00 — «Юртарча клубе» (нохчий меттала).
16.30 — «Безама тешаме». Телефильм.
16.50 — Кроссворд.
17.20 — «Мукъача сахьаташка».
17.45 — «Художника сесага портрет». Субтитраща художественни фильм.
19.10 — «Сохранить для потомков». Iилма - довзийтара фильма премьера.
19.30 — Волейбол. СССР чемпионат. Кхаьнах. «Уралочка» (Свердловск) — «Коммунальник» (Минск).
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — Конькобежни спорт. Дунен чемпионат. Канадера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — «И падал снег над белыми садами». Телевизионни художественни фильма премьера. 1, 2-гIа сереш.
23.50 — «Кердадараш».

1 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — ДIалонх «Салют» яхача культура ЦIен гитаристий ансамбло. Саратовера передача.
8.30 — «Ритмически гимнастика».
9.15 — «Спортлото». Тираж.
9.30 — «Будильник».
10.00 — «Аз гIулакх ду Советски Союза!».
11.00 — «Iуйранара почта». Музыкальни программа.
11.30 — «Никъ берий клуб».
12.30 — «Музыкальни киоск».
13.00 — «Юртара сахьат».
14.00 — «УнахцIено». Алма-Атера передача.
14.45 — «Ералаш». Берий сакъердаме журнал.
14.55 — «Новкъост илли». Еррнгсоюзни телевизионни конкурс. Ереванера передача.
15.40 — «Кердадараш».
15.45 — Госфильмофонда собранешнара. «Поэти Паччахьеи». Художественни фильм.
17.10 — Киноафиша.
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
18.45 — «Дошо каналгаш». Мультипликационни фильм.
19.15 — «Советия мехка духьалара заговор». Документальни фильма премьера. Фильм 2-гIа.
20.15 — «Шоана, ветеранаш».
21.00 — «Ха».
21.40 — «Зiамига трагедеш». Телевизионни кхо сери йола художественни фильм. 1-гIа сери.
23.10 — «Кердадараш».
23.15 — Конькобежни спорт. Дунен чемпионат. Канадера передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Iуйранара гимнастика».
8.20 — «Тяга северных ветров». Телевизионни документальни фильм.
8.55 — «Эрсий къамаьл».
9.25 — Новосибирски Паччахьалкхен операн балетен академически театра артистий концерт.
9.55 — Оренбургски студе телевидене программа.
11.00 — «Дунен кагирхойн».
11.35 — «Гушдар — теша хала дар».
12.35 — «Сакъердаме старташ».
13.20 — «Верховный суд». Н. Гоголя цIерагIча Московски драматически театра фильма-спектакла премьера. Автор — А. Ваксберг.
15.20 — «Цхьогали борзи». Мультипликационни фильм.
15.30 — «Фу? Мичахьа? Маца? Телевизионни викторина. Финал.
17.50 — Дунен музыкальни культура гаьзера. С. В. Рахманинов.
18.40 — Бургацацара хоккей. Дунен чемпионат. Швеце сборни — Финлянде сборни. 2-гIа тайм. Швецера передача.
19.25 — Музыкальни мозаика.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — Конькобежни спорт. Дунен чемпионат. Канадера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — ЛоIаме латар. Дунен халкъашта юкъера турнир. Тбилисера передача.
22.10 — Спорти халхараши. Ленинградера передача.

2 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — «Ахкан беш» Iилма-довзийтара фильма премьера.
8.15 — «Зiамига трагедеш». Телевизионни кхо сери йола художественни фильм. 1, 2-гIа сереш.
10.55 — «Кердадараш».
16.00, 17.25, 19.45 — «Кердадараш».
16.15 — «Коммунисты восьмидесятых». Документальни фильмаш: «Тхона хьалхара саго дергдац», «Жаворонки прилетают в марте».
16.45 — «И арфы звук, что всех нежней...». Фильм-концерта премьера.
17.30 — «Ленингара Iомавала».
18.00 — Болхлой кхетаче.
18.40 — г. Ворошиловграда В. И. Ленина цIерагIча ДК УССР заслуженни хоровой капелла концерт.
19.15 — «ГIишлонхо». Кадраши эргалонаши.
19.55 — «Ахкан хьнага довлар». Телевизионни спектакла премьера. Автор — А. Салынский.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Зiамига трагедеш». Телевизионни кхо сери йола художественни фильм. 2-гIа сери.
22.55 — «Тахан дунен тIа».
23.10 — Конькобежни спорт. Дунен чемпионат. Канадера передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.15 — «Цхьа цIи ялара мах». Документальни фильм.
8.35, 9.40 — Истори. 8-гIа класс.
9.00 — Iилма - довзийтара фильмаш: «Никъ анайистага кхоачъ», «Iеххьара фаэтон».
10.05 — СПТУ дешархошта. Информатикан вычислительни техникан лардаш.
10.35, 11.45 — Истори. 5-гIа класс.
11.00 — Юртбоахама знаней университет.
12.10 — «Iеххьара бийса». Художественни фильм.
13.45 — Хьехархочун экран. Астрономи. 10-гIа класс. Маях.
14.15 — «Кердадараш».
14.20 — Вежарий Гримма фаьлгаш.
17.30 — «Керттера дирижер Эри Клас». Телефильм.
18.00 — «Тамашийна кхо босъ».
18.10 — «Повелители молний». Мультфильм.
18.20 — «Кхел». Документальни фильм.
18.45 — «Коммунист коллективе» (гIалгIай меттала).
19.00 — «Къахьегама ресурсаши сихдари».
19.10 — «Нохч - ГIалгIайчен ди».
19.30 — «Iадика хийла, аххан баьцовгIа...». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Л. Казарновскии А. Хомерикаи концерт.
22.40 — «Кердадараш».

РАДИО

31 ЯНВАРЬ

6.40 — Керда хоамаш.
6.55 — 7.00 — Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Передачай программа.
8.35 — 8.45 — «Соцкультобъекташта — сухали дикали» (нохчий меттала).
10.15 — «Лоалахой тайп-тайпара хул». А. Ведзижева дувцар (гIалгIай меттала).
10.35 — 10.40 — Ашараш.
11.00 — «Къонал».
11.30 — 12.00 «А. С. Пушкини Кавкази». А. Мальсагова беседа.
12.40 — «Литературни Нохч-ГIалгIайче» (нохчий меттала).
13.00 — 13.15 — Реклама.
15.15 — 16.00 — Концерт.
18.00 — 19.00 — «Музыкальни почта».

УКВ

19.00 — Концерт.
19.30 — «Музыкальни галерея. Илли оал Л. Мусаевас.
20.16 — «Сакъердамеча талгIе тIа». Литературно-музыкальни композици.
20.37 — Сакъердаме иллеш.

1 ФЕВРАЛЬ

7.15 — Республикански газетий обзор.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — 7.40 — Хоамаш.
8.25 — 9.00 — «Шоана дукхаеза ашараш».
11.20 — 12.00 — КIиранден музыкальни программа.
15.15 — 15.30 — «Халкъа эшача товаращта — лакха дикал» (гIалгIай меттала).
16.00 — «Школьни глобус».
16.30 — 17.00 — «Къона тIехье» (нохчий меттала).
18.00 — 19.00 — «Иллеца доттагIал долчарна». Концерт.

УКВ

19.00 — Давид Тухманова иллей сборник.
19.41 — Иллеш, ашараш, халхараш.
20.23 — «Вальсагара вальсага». Концерт.

2 ФЕВРАЛЬ

6.40 — «Сага сий къахьегамца доал». Зарисовка (гIалгIай меттала).
6.50 — 7.00 — Хоамаш.
8.15 — Передачай программа.
8.21 — «Саг, автомобиль, никъ» (гIалгIай меттала).
8.31 — 9.00 — Iуйранара концерт.
9.15 — «Бехктохкама дефицит» (нохчий меттала).
9.30 — «Тхога язду». Письмой обзор (нохчий меттала).
9.45 — 10.00 — Боккхийчарна берех лаьца. Беседа (нохчий меттала).
15.15 — 15.45 — «Кагирхойи хан» (нохчий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — Микрофона хьалхашка я Нохч-ГIалгIай радиои телевиденеи инструментальни ансамбли цун солисташи.
16.25 — «Иштта бараш а нийслу». А. Ведзижева дувцар (гIалгIай меттала).
16.40 — 17.00 — «Саг, коллектив, личность». Радиожурнал.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Реклама.

УКВ

19.00 — Н. Музаев. «Сийрдача новкъа». Радиоспектакль.
19.59 — Илли оал Кагерманов ИбрахIама.
20.24 — Довзаш дола иллеш.

Спорта хоамаш

ГИМНАСТИКА

Чакхъяьннай спортивни гимнастиках йола республикански яхьаш. Спорта мастерий программах къовсалуш кховтаьлар «Труд» ДСО викал И. Коненко, хIаьта мастералла кандидаташта юкъе дикагIа хилар Б. Агаджанов.

Цу шин спортсмена кастта Таганроге хургIолча РСФСР чемпионате дакъа лоацаргда.

Цу тайпара яхьаш хилар Астрахане а. Цига дакъа лоацаш мехкарий мара бацар. Грозненски гимнасткаша О. Качаловаси Е. Валунинаси призовой моттигаш яьхар.

МОТОКРОСС

Укх деношка чакхъяьлар ДОСААФ 60 шу дизара цIейна хетаяь мотокроссмений яхьаш. Грозненцашца цхьана цига дакъа лоацаш бар хьаьший — Дагестанера спортсменаш.

Ирача къовсаме котало яьккхар Заводской района спортивно - технически клуба викала Ю. Гончарова.

А. ИЗМАИЛОВ.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктохкама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66; 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05037. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92.

Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 411.